

Over de Stichting en de vroegste Geschiedenis der Sint-Pieters- en Sint-Baafsabdijen te Gent.

door L. VOET
aspirant van het N.F.W.O.

IN DE GESCHIEDENIS van Gent hebben de Blandiniumabdij (later bij voorkeur Sint-Pieters geheeten) en het Gandaklooster (Sint-Baafs) een niet onaanzienlijke rol gespeeld.

Welk van deze beide Gentsche kloosters is het oudste? Dit probleem was vanzelfsprekend in de allereerste plaats van aard de belangstelling van de monniken der betrokken gemeenschappen gaande te maken. Eén der fasen van het geweldige conflict dat in de tweede helft der X^e en in den loop der XIe eeuw Sint-Pieters en Sint-Baafs tegenoverelkaar plaatste (waarbij laatstgenoemde abdij naar meer aanzien streefde terwijl Blandinium poogde haar overwicht te handhaven), betrof dan ook de prioriteit inzake stichting. Begrijpelijk genoeg bij een dergelijken belangenstrijd, was er in beide kampen maar weinig objectiviteit te bespeuren; wat het ons hier aanbelangend probleem aangaat: voor iedere partij moest haar gemeenschap de oudste zijn. Waar doorslaggevende argumenten ontbraken werden teksten geïnterpoleerd, en beide partijen schroomden niet « bewijsstukken » te vervaardigen. De strijd eindigde onbeslist; onbeslist in dien zin dat iedere abdij een reeks argumenten, door « bewijsstukken » geschraagd, kon aanhalen ten gunste van de prioriteit inzake stichting van haar gemeenschap.

Vormde dit voor beide partijen een vrij bevredigende oplossing, dan

zagen de moderne historici zich hierdoor voor een bronnenmateriaal geplaatst waar valsche en vervalschte stukken een aanzienlijke plaats innamen. HOLDER-EGGER komt de groote verdienste toe dienaangaande het koren van het kaf te hebben gescheiden (1). De Duitsche geleerde heeft zich niet ingelaten met het hier te behandelen vraagstuk (2), doch hij heeft de grondvesten gelegd waarop de latere vorschers konden voortbouwen.

Na dit baanbrekend werk werden er dan ook allerlei theorieën uiteengezet over het ontstaan der beide Gentsche gemeenschappen. Geen enkele kon ons echter volledig bevredigen. Daarom zullen we van voren af aan herbeginnen: uit de te onzer beschikking staande bronnen zullen we de min of meer vaststaande gegevens omtrent de vroegste geschiedenis der Sint-Pieters- en Sint-Baafsabdijen trachten te halen om daarmee pogen na te gaan wat er te Gent is voorgevallen (of misschien juist: kan zijn voorgevallen). Ook de opvattingen en de bewijsvoeringen onzer voorgangers zullen we aan een nader onderzoek onderwerpen.

* * *

DE BRONNEN EN HUN GEGEVENS

I. — DE HAGIOGRAFISCHE LITERATUUR.

Het ontstaan van de beide Gentsche abdijen wordt in verband gebracht met het optreden alhier in het midden der VIIe eeuw, van den grooten Aquitaanschen zendeling AMANDUS en van den door hem bekeerden Haspengouwschen edelman BAVO. Omtrent beider leven en lotgevallen geven enkel hun *vitae* een eenigszins samenhangend beeld.

Van den *vitae*-cyclus rond de persoonlijkheid van Amandus, is de oudste en waardevolste de VITA AMANDI. Werd ze vroeger toege-

(1) In zijn merkwaardige studie over de tiende-elfdeeuwse geschiedenis van Sint-Baafs, waarin alle fasen en verwickelingen van het belangenconflict met Sint-Pieters, op meesterlijke wijze worden geschetst: O. HOLDER-EGGER, *Zu den Heiligengeschichten des Genter Sint-Bavosklosters (HISTORISCHE AUFSAETZE DEM ANDENKEN AN GEORG WAITZ GEWIDMET*, bl. 622-665; Hannover, 1883).

(2) Zie bv. in zijn studie bl. 635, n. 6.

schreven aan Baudemond, metgezel en tijdgenoot van den apostel, dan dient ze, na het grondige kritische onderzoek van pater DE MOREAU, wel op het actief te worden geplaatst van een geestelijke uit Noyon die in de eerste helft der VIIIe eeuw werkzaam is geweest (3). Alhoewel dus minder waardevol dan vroeger gedacht, blijft deze biografie niettemin een eersterangsbron. Ongelukkig is ze betrekkelijk weinig uitvoerig over het optreden van Amandus in het Gentsche: de zendeling heeft in den *pagus* het evangelie verkondigd waarbij hij vanwege de heidensche bevolking zeer veel tegenkanting had te verduren; in aansluiting bij zijn bekeeringsarbeid heeft hij in de streek kerken en kloosters opgericht (4). Die laatste zinsnede is echter overgenomen uit een ander heiligleven (*Vita Martini*), zoodat ze niet noodzakelijkerwijze naar den letter is te interpreteren (5). Wel dienen we te aanvaarden dat ze een ondergrond van waarheid bevat, dat ze derhalve geen loutere stijlformule is.

Kortom, uit deze belangrijke bron mogen we afleiden dat de heilige gepoogd heeft het Gentsche te kerstenen en dat hij tot dit doel aldaar minstens één kerk en één klooster heeft opgericht. Dat het er meer zouden zijn geweest is zeker niet uitgesloten, doch valt niet met volstrekte zekerheid uit de *vita* op te maken.

De *vita*-cyclus rond den persoon van Bavo brengt ons in aanraking met lokale Gentsche bronnen, en meer in het bijzonder met de VITA BAVONIS. Het is de eenige hagiografische bron van betrekkelijk groote waarde die eenigszins uitvoerig over het optreden van Amandus te Gent handelt, en wel in verband met zijn betrekkingen met Allowinus, den Haspengouwschen edelman, die na zijn bekeering den naam Bavo aannam.

Ze verhaalt hoe Allowinus bij Amandus kwam, toen deze vertoefde in *castro cujus vocabulum est Ganda*. Daar had de zendeling reeds een kerk ter eere van den Hl. Petrus opgericht, benevens een *clericorum coenobium* waarin zich een bidplaats bevond. Bavo vergezelde Amandus een tijdlang op zijn zwerftochten, doch keerde ten-

(3) E. DE MOREAU, *Saint Amand, apôtre de la Belgique et du Nord de la France* (MUSEUM LESSIANUM, SECTION MISSIOLOGIQUE n° 7; Louvain, 1927), bl. 1-52 (vooral bl. 30-33).

(4) *Vita Amandi*, uitg. B. KRUSCH (MGH, *SCRIPTORES RERUM MEROVINGICARUM*, t. V, 1910), bl. 436-7, c. 13; bl. 439, c. 15.

(5) DE MOREAU, *op.cit.*, bl. 131, n. 1.

slotte naar het *castrum Gandavum* terug, waar hij Florbert, door Amandus als abt over de *grex clericorum* aangesteld, om een cel verzocht. Na zijn dood werd de heilige begraven *in loco qui dicitur Gandavum castrum cujus nunc coenobium aperte vocatur Ganda* (6). Tot zoover de gegevens uit de VITA BAVONIS die rechtstreeksch betrekking hebben op ons onderwerp (7).

Deze levensbeschrijving van Bavo werd opgesteld in het Sint-Baafsklooster ten tijde van Einhard; waarschijnlijk zelfs op initiatief van dien abt (8). De bron dateert derhalve uit de eerste helft der IXe eeuw. Volgens VAN DER ESSEN zou ze op mondelinge overlevering teruggaan (9), doch onlangs heeft DOM PODEVIJN vrij overtuigende argumenten aangehaald ter schraging van zijn zienswijze dat de opsteller een oudere, nu verloren gegane *vita*, heeft benutigd (10).

Het tijdstip der redactie laat toe een in de *vita* ontmoet anachronisme te verklaren. *Clericorum coenobium*, *clerici* luidt het er, doch gemeenschappen van *clerici*, die volgens een regel leefden, bestonden niet in de VIIe eeuw. Einhard echter plaatste in de beide Gentsche kloos-

(6) *Vita Bavonis*, uitg. B. KRUSCH (MGH. SS. RERUM MEROVINGICARUM, t. IV, 1902), bl. 537, regels 5-6 (par. 4): Allowinus bij Amandus -bl. 537, r. 9-16 (par. 4) « Basilicam autem ibi in honore beati Petri apostoli fecit (= Amandus) construi, quam reliquiis insertis, altissimo Domino consecravit cum magno honore... (vele wonderen geschieden). Deo etiam annuente, clericorum coenobium in ipso castro honorifice est constructum, ubi die noctuque laus a fidelibus Deo decantatur... in eodem monasterio beatus confessor Bavo... ante oraculum templi Domini se prosternens... » - bl. 538, r. 32-3 (par. 6): « Ergo Adloinus... reversus ad suprascriptum castrum Gandavum ad venerabilem virum Florbertum abbatem quem almus pontifex Amandus ibidem constituit super gregem clericorum rectorem... » - bl. 545, r. 26 (par. 16): begraafplaats van Bavo.

(7) De eenige trouwens waarover Sint-Baafs in later eeuwen beschikte: in de 2^e fase van het groote conflict met Sint-Pieters waarbij de prioriteitsvraag te berde kwam, deed Sint-Baafs immers gelden dat zij in het *castrum Gandavum* lag, zoodat zij, en zij alleen, met dat door Amandus gestichte klooster was te ver-eenzelvigen. De repliek van Blandinium liet niet lang op zich wachten, waarop Sint-Baafs, gebruikmakend van den passus in de *Vita Bavonis* waarin Florbert ter sprake kwam (par. 6), dezen als haar eersten abt deed doorgaan. Ook dit werd onmiddellijk door haar mededingster aangevochten: HOLDER-EGGER, op. cit., bl. 634 vlgde; cf. eveneens bl. 97 en n. 49.

(8) L. VAN DER ESSEN, *Etude critique et littéraire sur les vitae des saints mérovingiens de l'ancienne Belgique* (RECUEIL DE TRAV. PUBLIES PAR LES MEMBRES DES CONFÉRENCES D'HIST. ET DE PHILOL. DE L'UNIV. DE LOUVAN, 17me FASC.; Louvain-Paris, 1907), bl. 351-4.

(9) *Ibidem*, bl. 354.

(10) DOM. R. PODEVIJN, De oorspronkelijke « *Vita Bavonis* » (ONS GEESTELIJK ERF, t. XV, 1941), bl. 62 vlgde.

ters reguliere kanunniken. We mogen denhalve besluiten dat de opsteller den toestand uit zijn tijd heeft overgebracht op een vroegere periode: het (de) door Amandus gestichte klooster (s) te Gent moeten dus door monniken zijn bevolkt geworden (11).

Castrum Gandavum; de zin van deze uitdrukking (die reeds in de X^e eeuw een groot mysterie was voor de monniken der Gentsche kloosters), en de ligging van de aldus bestempelde *locus* is dus voor het begrijpen van het relaas van onze bron van het grootste gewicht.

Profesor VAN WERVEKE heeft de zienswijze verdedigd dat in de *Vita Bavonis*, *castrum* synoniem is van *vicus*; dat *castrum Gandavum* dus doelt op het niet al te belangrijke en niet versterkte bevolkingscentrum dat zich te Gent had gevormd (12). Met deze opvatting kunnen we ons moeilijk vereenigen: o. i. slaat *castrum Gandavum* op het tot een vesting uitgebouwde Sint-Baafsklooster (13). In dit licht gezien, moet het relaas van de *Vita Bavonis* aldus worden verstaan: de Hl. Amandus heeft een kerk en een klooster gesticht daar waar zich ten tijde van de redactie van de *vita* (dus eerste helft der IXe eeuw) het *castrum Gandavum* bevond, d.w.z. de toen versterkte Sint-Baafsabdij (14). Evenwel, moest professor Van Werveke het toch bij het

(11) VAN DER ESSEN, *op.cit.*, bl. 352-3.

(12) H. VAN WERVEKE, *Kritische studiën betreffende de oudste geschiedenis van de stad Gent* (WERKEN UITG. DOOR DE FACULTEIT VAN WIJSBEG. EN LETT. VAN DE UNIV. VAN GENT, 69^e AFL.; Antwerpen-Paris-Amsterdam, 1933), bl. 13-23.

(13) Stelling die we uivtoerig hopen te verdedigen in de, in samenwerking met Dr. J. DHONDT te schrijven verhandeling over « De burchten en de stedelijke kerken in Vlaanderen ». Het kan volstaan met er hier op te wijzen dat *castrum* steeds het idee van versterking (of nu burcht of versterkte bevolkingsagglomeratie) in zich sluit.

(14) Deze opmerking zijn we den heer professor F.-L. GANSHOF verschuldigd, die eveneens de theorie van de versterkte Sint-Baafsabdij voorstaat. — Voor deze interpretatie van onze bron pleit nog sterk de reeds hooger aangehaalde passus uit par. 16 (*in loco qui dicitur Gandavum castrum, cujus nunc coenobium aperte vocatur Ganda*: in de plaats genoemd *Gandavum castrum*, WELKS klooster nu openlijk wordt geheeten *Ganda*). Wel heeft VAN WERVEKE, *op.cit.*, bl. 17-18, de mogelijkheid geopperd als zou de zinsnede « *cujus nunc...* » door de monniken van Sint-Baafs naderhand zijn ingelascht geworden om hun aanspraken meer kracht bij te zetten. Dit ten tijde van het groote conflict met Sint-Pieters, toen aan beide partijen den juisten zin en beteekenis van *castrum Gandavum* was ontgaan. Theoretisch is die mogelijkheid inderdaad niet uitgesloten (de zinsnede komt in alle bewaarde handschriften voor, doch het origineel is verloren en de oudste kopij dateert van het einde der X^e- begin XIe eeuw en is afkomstig uit Sint-Baafs), doch het wil ons voorkomen dat de plaats der interpolatie nu juist niet de meest geschikte was om de aanspraken der Bavelingen

rechte eind hebben, en *castrum Gandavum* derhalve betrekking hebben op de bevolkingsagglomeratie te Gent, dan nog moet de kerk en het klooster waarvan sprake in de *Vita Bavonis*, in verband worden gebracht met Sint-Baafs. BLOCKMANS heeft immers aangetoond dat vóór de Noormanneninvallen (tweede helft der IXe eeuw), het bevolkingscentrum te Gent te zoeken was rond het Sint-Baafsklooster, op den linkeroever van de Leie, aan den samenloop van deze rivier met de Schelde (15).

Beduidt het stilzwijgen door den opsteller van de *Vita Bavonis* nopens de Sint-Pietersabdij bewaard, dat dit klooster ten tijde van Amandus niet bestond? Niet noodzakelijkerwijze! Het is zeer goed aanvaardbaar dat de Baveling de oprichting door Amandus van het, met zijn gemeenschap in najver levend klooster op den Blandiniumheuvel, doodeenvoudig heeft verzwegen. De herkomst der *vita* doet zelfs aan een andere mogelijkheid denken: dat de geestelijke van Sint-Baafs het optreden van Amandus en Bavo uitsluitend in het *castrum Gandavum* heeft doen plaatsvinden, waar het daarentegen in het naburige Blandinium was dat zich in hoofdzaak de verhaalde gebeurtenissen hadden afgespeeld! Voor deze zienswijze kunnen we geen onomstootbare bewijzen aanvoeren. Doch we stellen vast dat de *Vita Bavonis* een enigszins gewrongen beeld geeft van de bedrijvigheid van Amandus te Gent; dat haar verhaal niet al te best in overeenstemming is te brengen met het beeld der stichtingsgeschiedenis zooals we dit uit de door haar zelf verstrekte gegevens hebben meenen te mogen opmaken (= kerk en klooster uitsluitend in verband te brengen met Sint-

te schragen: dat ze bv. par. 4 op een dergelijke wijze hadden vervalscht (*clericorum coenobium in ipso castro honorifice est constructum cuius nunc...*) ware zeer begrijpelijk geweest, doch op de par. over de begraafplaats van Bavo, heeft, tijdens het groote conflict, geen der beide partijen ooit beroep gedaan.

- (15) FR. BLOCKMANS, *De twee opvolgende Gentsche « portus » (HANDELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP GESTICHT ONDER DE BENAMING « SOCIETE D'EMULATION DE BRUGES », t. LXXXI, 1939), bl. 59 vlgde.* — Dat daar reeds ten tijde van Amandus het centrum van de gouw en van de lokaliteit Gent was gevestigd, is uiterst waarschijnlijk: FR. BLOCKMANS, *Gent tot omstreeks 1336. De voorbereiding van een groote tijd (DE SEIZOENEN n° 22 — Antwerpen, 1942), bl. 13.* — Het wil ons echter voorkomen dat Ganda zich eveneens uitstreckte op den rechteroever van de Leie, in den grooten door dezen rivier beschreven bocht (we hopen hierop nader terug te komen in « *De burchten en de stedelijke kernen in Vlaanderen* »). Maar zelfs in dat geval lag Blandinium buiten de agglomeratie.

Baafs) (16). Hierbij dienen we onmiddellijk te denken aan de in de Middeleeuwen, in de kerkelijke kringen, algemeen verspreide neiging het eigen klooster te verheerlijken en de lotgevallen van den patroonheilige in uitsluitend verband te brengen met de eigerf gemeenschap, ook al moest daartoe de waarheid in het gedrang worden gebracht! Het kan er te Gent zijn toegegaan zooals de *Vita Bavonis* te kennen geeft, doch wanneer we deze twee factoren « de *Vita Bavonis* kan, als lokale Gentsche bron, zeer goed op de hoogte zijn van de vroegere toestanden en gebeurtenissen te Gent (17). — Juist omdat ze een lokale bron is, bestaat er groot gevaar voor partijdigheid; is de mogelijkheid groot dat ze desnoods haar gegevens zal hebben verdraaid om het eigen klooster te eeren (18) » tegen elkaar afwegen, dan denken we dat de laatste beschouwing het zwaarst doorweegt: het groote gevaar van partijdigheid ten gunste van één der betrokken partijen, doet ons besluiten dat niet zonder meer beroep kan worden gedaan op de getuigenis van de eenige verhalende bron die eenigszins uitvoerig bericht over de bedrijvigheid in het Gentsche van den grooten Aquitaanschen zendeling.

Wel mogen we uit de *Vita Bavonis* opmaken dat Amandus te Gent heel zeker één kerk en één klooster heeft gesticht. Doch dit wil niet beduiden dat deze noodzakelijkerwijze met Sint-Baafs en haar abdijkerk zijn te vereenzelvigen, zooals de *vita* ons wil doen gelooven. En zoo dit gegeven toch juist mocht zijn, dan beteekent het stilzwijgen van onze bron nog niet dat Blandinium niet eveneens door Amandus, toedoen zou zijn ontstaan. De oogst aan positieve, betrouwbare gegevens is hier dus uiterst mager!

De verdere hagiografische literatuur over Bavo kunnen we gerust buiten beschouwing laten. Daar zij volledig teruggaat op de *Vita Bavo-*

(16) Zie verder bl. 119.

(17) Ook al is ze pas anderhalve eeuw na de verhaalde gebeurtenissen opgesteld, en is de waarde ons onbekend van de oudere *vita* die haar tot bron heeft gediend (zoo het niet de mondelinge overlevering van het klooster is geweest).

(18) Of dat ze doodeenvoudig al haar gegevens op Sint-Baafs heeft betrokken, ook al was haar bron dienaangaande niet expliciet (en konden de gegevens bv. evengoed betrekking hebben op Blandinium): zoo bv. als er in de oudere *vita* geen duidelijke lokalisatiegegevens hadden gestaan (bv. een eenvoudig *Gandavum*) en de opsteller van onze *Vita Bavonis* overal plichtmatig « *castrum Gandavum* » had bijgevoegd of in de plaats gesteld!

nis, worden ons geen nieuwe gegevens of gezichtspunten verstrekt omtrent de wordingsfase der beide Gentsche gemeenschappen (19).

Dit is echter niet het geval met de latere *vitae* die Amandus als centrale figuur hebben, ook al hebben deze eveneens vrij trouw hun prototype nagevolgd, de hooger besproken VIII-eeuwsche *Vita Amandi*.

MILO, de bekende monnik van Elnone, durfde het aan de *Vita Amandi* aan te vullen. In dit werk, de Zgde SUPPLETIO MITONIS (ook wel VITA AMANDI SECUNDA geheeten) (opgesteld tusschen 855 en 873) geeft hij een opsomming van den door den grooten zending gestichte kloosters. Voor Gent is er enkel sprake van het *monasterium quod dicitur Blandinium in castro Gandavo situm* (20).

Blandinium gelegen in het *castrum Gandavum*! Een grove vergissing (ook indien de benaming niet moest slaan op de in een vesting herschapsen Sint-Baafsabdij, doch eerder betrekking hebben op het bevolkingscentrum te Gent), die duidelijk aantoon dat de monnik van Sint-Amand met de lokale Gentsche toestanden allesbehalve op de hoogte was. Dit brengt dan ook de waarde van zijn getuigenis danig in het gedrang. Er mag verondersteld worden dat Milo, eenerzijds door de *Vita Bavonis* wetend dat Amandus in het *castrum Gandavum* een klooster had gesticht (21), en anderzijds enkel met het bestaan te Gent van Blandinium bekend zijnde, beide gegevens heeft samengevoegd en aan Amandus de oprichting in het *castrum Gandavum* van het hem met name bekend zijnde klooster heeft toegeschreven (22). Wat deze hypothese heel aannemelijk maakt is het feit dat het in 851 door de Noormannen in brand gestoken Gandaklooster, toen Milo zijn *Suppletio* schreef, mischien verdwenen of toch in elk geval grootendeels ten gronde was gericht geworden; terwijl Blandinium daarentegen beter den storm schijnt te hebben doorstaan, waar de kannunniken pas in 879 (dus na

(19) Zie over deze heiligenlevens: VAN DER ESSEN, *op.cit.*, bl. 354-7.

(20) *Suppletio Milonis*, uitg. B. KRUSCH (MGH, SS. RERUM MEROVINGICARUM, t. V., 1910), bl. 450, regels 12-13. Over die bron: DE MOREAU, *op.cit.*, bl. 52-62.

(21) Over zijn bekendheid met de *Vita Bavonis*: VAN WERVEKE, *Kritische studien*, bl. 17.

(22) Deze uitleg van de reden waarom Milo enkel Blandinium vernoemd, heeft BLOCKMANS, *De twee opvolgende Gentsche « portus »*, bl. 61, vooropgezet.

de redactie van de *Vita Amandi secunda*) voor een nieuw aanrukkend Vikingerleger den weg der ballingschap insloegen (23).

Dit gegeven van de *Suppletio Milonis* mag dus gerúst worden verwaarloosd.

FILIPS, naar de kloosters waarvan hij abt is geweest, van de AUMONE of van CLAIRVAUX geheeten, schreef in het midden der XIIe eeuw een nieuwe *Vita Amandi*. Daarin wijdt hij eveneens uit over Amandus' verrichtingen te Gent. Hij schrijft er den grooten Aquitaan de oprichting toe van een kerk, gewijd aan den Hl. Petrus, en van een kerk met bijbehorend klooster, dat uitdrukkelijk met Blandinium wordt vereenzelvigd (24). Men zou derhalve dienen te besluiten dat in zijn oogen de eerstgenoemde kerk identiek is met de latere Sint-Baafsabdij. Een zeer interessante voorstelling... ongelukkigerwijze mag er eveneens niet op worden voortgebouwd! Filips is een vreemdeling, die in zijn werk, geschreven op verzoek van de monniken van Elnone, een vrij uitvoerig bronnenmateriaal heeft verwerkt. Zijn hoofdbron is de *Vita Amandi prima*; verder heeft hij gebruik gemaakt van de *Suppletio Milonis*, van de *Vita Bavonis* en van documenten afkomstig uit Sint-Pieters (*Ratio foundationis*) (25): uit die onderscheidene werken moet hij het door hem gegeven beeld hebben gedistilleerd, waarschijnlijk nog beïnvloed door den feitelijken toestand in zijn tijd (bestaan alsdan te Gent van twee abdijen, Sint-Pieters en Sint-Baafs) (26).

De gezamenlijke *vitae* handelend over Amandus en Bavo, hebben

-
- (23) Over de lotgevallen van Sint-Baafs en Sint-Pieters in 851 en 879: *ibidem*, passim. Voor Sint-Baafs meer gedetailleerd uitgewerkt door GRIERSON, *The early abbots of St. Bavo's of Ghent* (REVUE BENEDICTINE, t. XLIX, 1937), bl. 51 vlgde.
- (24) AA.SS., FEBRUARI I, bl. 873, par. 30, « Aedificatur in eodem loco (Gandavum) ...fabrica celebris quae... sub apostolorum principis honore et nomine, beati Amandi ministerio consecratur. Construitur item altera cultibus divinis ecclesia, in loco quem Blandinium vocare consueverat... Ubi Deo servientium probata constituens officia clericorum curae pastoralis officium, discipulo suo viro venerabili tradidit Floreberto ».
- (25) DE MOREAU, *op.cit.*, bl. 62-8.
- (26) Zijn hoofdbron was hier ongetwijfeld de *Vita Bavonis*: de *fabrica celebris* is de *basilica* van de *Vita Bavonis*; ook de *passus* over het toevertrouwen aan Florber: van de zorg over de *gemeenschap* van *clerici* te Gent, is aan dat heiligenleven ontleend. Waar Filips die *gemeenschap* van *geestelijken* vereenzelvigd met Blandinium, moet hij echter bij de *Suppletio Milonis* en de *Ratio foundationis* (waarover verder meer), te rade zijn gegaan. Er is een andere belangrijke

ons derhalve slechts schamele gegevens bezorgd. Volgens geloofwaardige overlevering mogen we aanvaarden dat Amandus gepoogd heeft de heidensche bewoners van de gouw Gent te kerstenen, waarbij hij in de hoofdplaats van deze administratieve omschrijving minstens één kerk en één klooster heeft opgericht (*Vita Amandi prima; Vita Bavonis*). Dat laatstgenoemd heiliglevén ze vereenzelvigt met Sint-Baafs en haar abdijkerk, is echter niet zonder meer te gelooven; er dient in sterke mate rekening te worden gehouden met partijdigheid vanwege den opsteller der *vita*. De gegevens verstrekt door Milo van Elnone en door Filips van Clairvaux zijn volledig te verwerpen.

II. — DE TOESTAND IN HET BEGIN DER IXe EEUW.

Zijn deze hagiografische geschriften de eenige bronnen die ons over de bedrijvigheid dier heiligen te Gent een eenigszins samenhangend beeld geven, dan zijn er nog heel wat dokumenten die ons inlichten omtrent de vroege geschiedenis der beide Gentsche gemeenschappen.

Onomstootelijke zekerheid dat te Gent de Blandinium- en Gandaabdijen verrezen, krijgen we pas anderhalve eeuw na het optreden aldaar van Amandus. Dit door de bewaard gebleven stukken waarin Lodewijk de Vrome, in de tweede dekade der IXe eeuw én aan

afwijking met de negend-eeuwsche biografie van Bavo: waar dezes verhaal te interpreteren is als zou Amandus te Gent een kerk met klooster ofwel een van elkaar zelfstandige kerk en klooster hebben opgericht, spreekt de abt van Clairvaux van twee kerken van dewelke één de kern uitmaakte van de gemeenschap op den Blandiniumheuvel en tot de Sint-Pietersabdij is uitgegroeid. Deze voorstelling is o.i. te beschouwen als een verdere aanvulling en interpretatie van het vrij sobere relaas van zijn hoofdbron. Deze had 1°) gewag gemaakt van een basilica en van een bidplaats in het klooster; 2°) enkel over één klooster gehandeld, terwijl ten tijde van Filips er te Gent twee abdijen verrezen. Met deze feiten en gegevens voor oogen, wordt het begrijpelijk dat de abt van de Aumone eraan heeft gedacht de basilica en het clericorum coenobium waarvan sprake in de *Vita Bavonis*; gescheiden te houden, en de bidplaats van het coenobium tot een kerk te verheffen, kern van de te Gent levende gemeenschap van clerici. Hiermede gaf hij impliciet te kennen dat hij de basilica als het uitgangspunt van een andere gemeenschap beschouwde (die zich bv. pas na verloop van tijd tot klooster had opgewerkt), in casu natuurlijk Sint-Baafs. Op deze wijze verzoende hij niet alleen al zijn bronnen (*Vita Bavonis*: één klooster met bidplaats en één kerk; *Suppletio Milonis* en *Ratio Foundationis*: het klooster is Blandinium), doch gaf eveneens een aannemelyken (zij het niet uitgewerkten) uitleg voor het ontstaan der Sint-Baafsabdij. Moeten we zijn getuigenis als zoodanig verwerpen, dan zijn we niettemin, op andere gronden, tot een eenigszins gelijksoortige opvatting gekomen (cfr. bl. 118 vlgde).

Sint-Pieters én aan Sint-Baafs de immunitetsprivilegiën bevestigde hun door zijn vader verleend (27). Dit geschiedde op verzoek van Einhard, den bekenden biograaf van Karel den Grooten, wien Lodewijk, in het begin van zijn regeering, het abbatiaat over beide adijen had toegekend, en die ze in gemeenschappen van *clerici* had omgezet (28). Uit de immunitetsprivilegiën kunnen we opmaken dat Blandinium de Hll. Petrus en Paulus als patroonheiligen had, terwijl de Hl. Petrus dit was voor Ganda, waar tevens Bavo begraven lag.

In de onder vorm van formulier bewaard gebleven briefwisseling van Einhard, betrekking hebbend op de Gentsche kloosters, worden deze éénmaal naast elkaar vernoemd en wel *Sanctus Bavo* tegenover *Blandinium monasterium*; in drie andere brieven wordt er gewag gemaakt van een *Sanctus N.*, dus waarschijnlijk eveneens *Sanctus Bavo* (29). Ten tijde van Einhard werd derhalve laatstgenoemd klooster reeds met een zekere voorkeur met den naam betiteld die in latere eeuwen deze van Ganda totaal heeft verdrongen. Het bewijst tevens dat de kloosterlingen Bavo als patroonheilige hadden aangenomen, en dat deze voor hun reeds heel wat meer beteekende dan de schutsheligen wien de abdij primitief was toegewijd geworden, ook al is daarvan geen spoor te vinden in het diploma van Lodewijk den Vrome (30).

Uit de laatste groep der hier aangehaalde dokumenten kan men

-
- (27) SINT-PIETERS: diploma van 2 Juni 815: H. PIRENNE, Note sur un manuscrit de l'abbaye de Saint-Pierre de Gand (BCHR, 5^e SERIE, t. V, 1895), bl. 133-4 en A. FAYEN, Liber Traditionum Sancti Petri Blandiniensis (CARTULAIRE DE LA VILLE DE GAND, 2me SERIE, CHARTES ET DOCUMENTS, t. I; Gand, 1906), bl. 6-11, n° 1: « abba [Einhard] ...ex monasterio Blandinio quod est constructum in honore sanctorum apostolorum Petri et Pauli, quod est situm in pago Gandensi super fluvium Scaldum... » — SINT-BAAFS: diploma van 12 April 819: [C.P. SERURIE], Cartulaire de Saint-Bavon à Gand (Gand, [1836-40], bl. 2-3, n° 3: « abba [Einhard] ex monasterio quod dicitur Ganda quod est situm in pago brabantise, constructum in honore sancti Petri principis apostolorum ubi etiam sanctus Bavo confessor Christi corpore requisit... »
- (28) Over het optreden van Einhard te Gent, zie de interessante studie van professor F.L.GANSHOF, Einhard à Gand (BULLET. DE LA SOC. D'HIST. ET D'ARCHEOL. DE GAND, 34e jg., 1926). Over de *clerici*: cfr. eveneens hooger, bl. 84-85.
- (29) Einharti epistolae: uitg. K. HAMPE (MGH, EPISTOLAE KAROLINI Aevi, t. III), bl. 137, n° 55 (S. Bavo x Blandinium monasterium), bl. 116-7, n° 13; bl. 117, n° 14; bl. 118, n° 15 (Sanctus N.).
- (30) Deze uitweiding over de patroonheiligen der beide Gentsche gemeenschappen, is noodzakelijk ter weerlegging van verder te bespreken argumenten die door Vanden Harten en Blockmans werden ingeroepen (cfr. bl. 110 en 114).

nog opmaken dat Einhard met voorliefde in het Ganda-klooster heeft vertoefd dat zich derhalve als meer in aanzien zijnde afteekent dan het naburige Blandinium (31). Einhard ging over tot de reorganisatie der domeinen der beide kloosters. Voor Sint-Baafs is dit niet te volgen daar de bronnen ontbreken; voor Sint-Pieters zijn er meer gegevens beschikbaar: dit doet zich dan voor als een arm klooster (32).

III. — DE TRADITIE VAN SINT-PIETERS.

Voor de kennis der gebeurtenissen van vóór dit tijdstip, beschikken we nog over heel wat gegevens, doch de bronnen waarin ze zijn vervat zijn verre van gelijktijdig, en derhalve met de uiterste omzichtigheid te benaderen. Ze zijn zoo goed als uitsluitend herkomstig uit het archief van de Sint-Pietersabdij.

Eng verwant voor het ons hier aanbelangend probleem, zijn de *RATIO FUNDATIONIS BLANDINIENSIS COENOBII* en de *ANNALES BLANDINIENSES*. De ons bewaard gebleven teksten stammen uit de XIe eeuw. Beide gaan terug op gelijkaardige werken uit het midden der X^e eeuw, die, wat betreft de *Annales Blandinienses*, verloren zijn gegaan, doch waarvan nog een fragment is bewaard gebleven voor de *Ratio foundationis*. Die tiend-eeuwsche bronnen schijnen op te klimmen tot een gemeenschappelijken tekst, een *fundatio*, die omstreeks 825 werd opgesteld naar mondelinge overlevering (33). Ze kennen Amandus de eer toe van de stichting van Blandinium en geven verder de lijst der abten die het huis hebben bestuurd (34).

(31) GANSHOF, *op.cit.*, bl. 17-18.

(32) *Ibidem*, bl. 27 vlgde.

(33) Wel te verstaan: de tiend-eeuwsche *Annales Blandinienses* hebben enkel voorzoover het de geschiedenis van hun abdij betreft, beroep gedaan op de negend-eeuwsche *fundatio*; voor notities over andere onderwerpen, zijn ze bij andere bronnen te rade gegaan. — *RATIO FUNDATIONIS* (XIe eeuw en fragment uit de X^e eeuw): FAYEN, *Liber Traditionum*, bl. 1-7 (*Ratio foundationis seu aedificationis Blandiniensis coenobii quod est situm in territorio Gandensi in loco Blandinium dicto*). *ANNALES BLANDINIENSES*: uitg. PH. GRIERSON, *Les annales de Saint-Pierre de Gand et de Saint-Amand* (CRH, RECUEIL DE TEXTES POUR SERVIR A L'ETUDE DE L'HISTOIRE DE BELGIQUE; Bruxelles, 1937), bl. 1-73. Voor het kritisch onderzoek dier bronnen: PH. GRIERSON, *The early abbots of St. Peters of Gent* (REVUE BENEDICTINE, t. XLVIII, 1936), bl. 129-139; *Les annales de Saint-Pierre de Gand*, bl. IX-XXXI (alleen voor de *Annales Blandinienses*).

(34) De *Ratio foundationis* gaat enkel tot en met Einhard, maar wijdt daarentegen uit over het noodlot dat in 719 de abdij trof (zie de bondige schets op bl. 95).

Een andere uit Blandinium herkomstige bron, koppelt eveneens den naam van Amandus aan dit klooster. In het oudste fragment (X^e eeuw) van het *LIBER TRADITIONUM* wordt een opsomming gegeven van een reeks verkoopen, benevens één enkele gift, waartoe een reeks lieden ten gunste van het Blandiniumklooster waren overgegaan. Dit ten tijde van Amandus en abt Florbert (35). Eén dier verkoopovereenkomsten zou zelfs door een Merovingisch koning (Clovis II) zijn bevestigd geworden (35bis). Dit diploma is niet bewaard gebleven, zoodat het niet uit te maken is of de opsteller van het *Liber Traditionum* werkelijk een authentiek stuk voor oogen heeft gehad, of enkel zijn verbeelding een woord heeft laten meespreken (36). Verder is de mogelijkheid niet uitgesloten dat men overeenkomsten van lateren datum op de rekening van Amandus en Florbert heeft geplaatst. Dat de compiler al zijn bronnen dermate zou hebben verdraaid is echter moeilijk te aanvaarden. Trouwens, er zijn een paar zeer belangrijke aanwijzingen die ervoor pleiten dat die overeenkomsten (geheel of gedeeltelijk) wel degelijk ten tijde van Amandus hun beslag hebben gekregen. Het gaat hier, zooals gezegd, hoofdzakelijk om aankooopen door Blandinium. Bij die aankooopen waren voor dien tijd zeer hooge sommen gemoeid, zoo hoog zelfs dat alleen de finantieele hulp der Merovingische vorsten het klooster dergelijke geldmiddelen kan hebben bezorgd. Wanneer zouden enerzijds de Merovingische koningen zich het meest hebben genoopt gevoeld Sint-Pieters op een dergelijke wijze bij te staan, en wanneer zouden anderzijds, in de hooge Middeleeuwen, de schenkingen aan een klooster zoo uiterst gering zijn geweest vergeleken bij de verkoopen? Toch wel denkelijk ten tijde van Amandus die hier met den *vollen steun der Merovingers* kwam werken temidden eener *heidensche bevolking!* (37). Ook

(35) FAYEN, *Liber Traditionum*, bl. 45 en 47: « *Commemoratio de illis homines qui tradiderunt vel vendiderunt res suas a sancti Petri monasterii Blandinio temporibus sancti Amandi presulis et abbati Florberti quam ipse domnus supradictus episcopus ibi ordinavit* ».

(35bis) *Ibidem*, bl. 47: « *Cujus traditione firmavit Chlodoveus rex anno ab incarnatione Domini DCLVIII, anno primo regnante ipsius in regno.* »

(36) Het stuk zou in ieder geval te dateeren zijn « 639 » en niet 659 zooals in den tekst aangegeven (cfr. FAYEN, *op.cit.*, bl. 46, n. 1).

(37) Over de betrekkingen meer in het algemeen tusschen de Merovingers en Amandus: DE MOREAU, *St. Amand*, bl. 127-8, bl. 142 vlgde. — Voor het ons h'er onmiddellijk aanbelangend feit: H. PIRENNE, *Liberté et propriété en Flandre du VIIe au IXe siècle* (BULLET. DE L'ACAD. ROYALE DE BELGIQUE, CLASSE DES LETTRES, 1911-2), bl. 511-2; E. DE MOREAU, *St. Amand*, bl. 223, n. 2; E. DE MOREAU, *Histoire de l'église en Belgique des origines aux débuts du XIIe siècle* (Bruxelles, 1940; 2 dln.), I, bl. 147-8, bl. 173.

het heit dat de aankopen met *goud* geschieden, bewijst dat ze in den Merovingischen tijd dienen geplaatst te worden (38). We denken derhalve te mogen aanvaarden dat de monniken van Sint-Pieters in de X^e-XIe eeuw over dokumenten beschikten die rechtstreeks of onrechtstreeks tot de Merovingische periode opklommen.

Dit pleit eveneens voor de geloofwaardigheid van een ander gegeven uit het X-eeuwsche fragment van het *Liber Traditionum*: dat met *fiscus*-gronden de vorsten de leefbaarheid van Amandus' stichting hebben helpen verzekeren; dat namelijk koning Dagobert, door bemiddeling van Amandus aan Blandinium de *villa* Aaigem en de gronden rond het klooster zou hebben geschonken (39). Ook de notities van enkele schenkingen ten gunste van Blandinium, door het *Liber Traditionum* en de *Annales Blandinienses* in de Merovingische periode geplaatst, kunnen dus aan een dergelijke bron zijn ontleend worden (40).

-
- (38) Zoals H. PIRENNE heeft vooropgezet in een onuitgegeven gebleven voordracht over den Hl. Amandus. Deze bemerking zijn we den heer professor H. VAN WERVEKE verschuldigd.
- (39) FAYEN, *op.cit.*, bl. 17, n° 4 « Ratio de villa Hatingem et de alia terra que in circuitu adjacet monasterio quam ex largitione regis Dagoberti sanctus Amandus memorato loco dedit (Hatingem is Sint-Pieters-Aaigem, nu de wijk rond het Sint-Pietersstation te Gent). Kroondomeinen blijken, zooniet de Merovingers dan toch hun opvolgers (en erfgenamen) de Karolingers, vrij veelvuldig te hebben bezeten in wat later het graafschap Vlaanderen werd en o.a. rond Gent: J. DHONDT, *Het ontstaan van het vorstendom Vlaanderen* (REVUE BELGE DE PHIL. ET D'HIST., t. XX, 1941, en t. XXI, 1942), t. XX, bl. 549-552.
- (40) Enkel voor twee schenkingen wordt in beide bronnen een (ongeveer gelijktijdige) datum opgegeven: 1° 690-5 (FAYEN, *Lib. Trad.*, n^{rs} 25 en 55) — 694 (GRIERSON, *Ann. Bland.*, bl. 5); 2° 707 (*Lib. Trad.*, n^{rs} 10 en 58) — 706 (*Ann. Bland.*, bl. 6). — Voor drie andere schenkingen wordt in de *Annales Blandin.* een datum opgegeven, waar het *Lib. Tradit.* de schenking noteert zonder eenig chronologisch gegeven te verstrekken: 1° 725 (*Ann. Bl.*, bl. 6 — *L. T.*, n° 37); 2° 736 (*A. B.*, bl. 7 — *L. T.*, n° 38); 3° 737 (*A. B.*, bl. 7 — *L. T.*, n° 35). — Over drie, in de *Annales Bland.* opgenomen giften (vermeld onder de jaren 697, 722, 729) wordt in het *Lib. Trad.* niet perept. — De *Annales Blandinienses* zijn niet zonder meer te betrouwen waar het de vroege geschiedenis van Sint-Pieters betreft (niet in het minst omdat men in latere eeuwen in het oorspronkelijke handschrift heeft wat heeft uitgewischt en doorgehaald met het doel dit te « verbeteren »: zie de inleiding in de uitg. GRIERSON van de *Annales Blandin.*, alsook diens *Early abbots of St. Peters*). Daarom mag men, voor wat de ons hier aangelangende vermeldingen aangaat, niet te veel bouwen, zooniet op den inhoud der notities, dan toch op het opgegeven jaar. Bijgevolg komen enkel als min of meer betrouwbare gegevens in aanmerking, deze die én in het *Lib. Tradit.* én in de *Annales Bland.* onder een ongeveer gelijken datum staan opgeteekend (= 690-5/694; 706/707).

Blandinium kan dus voor haar vroegste geschiedenis bogen op een stevige, moeilijk te ontzenuwen en reeds vrij vroeg opgeteekende traditie. Ze werd gesticht door Amandus en door dezen heilige, met tusschenkomst der Merovingische koningen, bedacht met een domeinembryo, dat in de VIIe eeuw, geleidelijk werd uitgebouwd. Ze kan de gansche rij harer oudste abten volgen tot aan Celestinus. Deze raakte verwickeld in de politieke twisten van zijn tijd, koos partij voor den verkeerde d.w.z. de verliezende partij, en werd dan ook door Karel Martel verdreven (719). De gevolgen voor de abdij waren uiterst rampzalig: haar domein werd onder vazallen van den hofmeier verdeeld, wat het verval van Blandinium met zich bracht. Ze vegeteerde tot, onder de regeering van Lodewijk den Vrome, Einhard haar heropbouw ter harte nam (41). Kortom, we hebben hier een schets van de geschiedenis der abdij van den aanvang tot het begin der IXe eeuw, tot de periode waarin we over gelijktijdige, volkomen betrouwbare bronnen beginnen te beschikken!

Te noteeren valt nog dat een gegeven er op wijst dat in het begin der VIIIe eeuw te Gent, benevens mannen, ook nog vrouwen een kloosterleven leidden; kloosterzusters die van Blandinium afhingen (42).

IV. — DE TRADITIE VAN SINT-BAAFS.

Daartegenover kan Sint-Baafs (wanneer we de *Vita Bavonis* buiten beschouwing laten) maar bitter weinig plaatsen. Dit heeft GRIERSON in de poging om met *The early abbots of St. Bavō's of Ghent* zijn voorgaande studie, *The early abbots of St. Peter's of Ghent*, een waardigen tegenhanger te geven, maar al te wel ervaren. De geleerde had, behoudens de *Vita Bavonis*, enkel twee bronnen te zijner beschikking.

(41) Voor nadere details betreffende de oudste abten en de vroege geschiedenis van Sint-Pieters (tot Einhard): zie de zoo belangwekkende studie van GRIERSON, *The early abbots of St. Peter's of Ghent*.

(42) FAYEN, *Liber Traditionum*, bl. 50, n° 58: een zekere Engelwara, *Deo sacrata*, schonk allerlei bezittingen en rechten aan Blandinium en wel « *congregationi servorum vel ancillarum Dei tradidit ubi ipsa abbatissa esse dinoscitur* ». Het betreft hier een in de XIe eeuw opgestelde notitie van een oorkonde die, naar de notitie beweert, in 707 was verleend geworden.

wier getuigenis eenigszins mocht worden betrouwd (43). Ze waren evenwel niet alleen vrij laattijdig, doch ook uiterst schraal van inhoud voor de vroegste geschiedenis der Gentsche abdij. Hun getuigenis was in feite beperkt tot enkele gegevens over de oudste abten. Het **LIBELLUS DE LOCO SEPULTURAE FLORBERTI ABBATIS**, opgesteld rond 1079, geeft enkel zonder meer de namen van vier abten van Sint-Baafs tot en met Einhard (waaronder Florbert) (44). Een **NECROLOGIUM** der abdij, in het begin der XIIe eeuw ontstaan, bevat, in de oorspronkelijke hand, de obiits van 12 abten van Sint-Baafs. Daarvan kunnen enkel vier (waaronder we weer Florbert aantreffen) worden teruggevoerd tot de periode van vóór Einhard (45). Over het tijdstip waarop ze hoofd zijn geweest der gemeenschap, over den duur van hun abbatiaat, over hun sterfjaar, geen woord... behoudens natuurlijk dat we uit andere bronnen weten dat Florbert ten tijde van Amandus heeft geleefd (46).

Op welke bronnen zijn deze twee dokumenten teruggegaan? Grierson onderstelt het bestaan in de XIe-XIIe eeuw, van een oud martyrologium dat allerlei notities bevatte over voor de monniken gewichtig schijnende gebeurtenissen (bv. de *elevatio* van de beenderen van Bavo door den Hl. Eligius in de tweede helft der VIIe eeuw; de *translatio* van de Hl. Veerle naar Gent in de VIIIe eeuw), wat aan de latere Bavelingen de namen kan hebben bezorgd van de abten die aldaar met

-
- (43) Daarnaast zijn er een heele reeks wier getuigenis zonder meer te verwerpen is (*Annales S. Bavonis*, het vijftiend-eeuwsche *Chronicon S. Bavonis*), of die, voor hetgeen ons hier aanbelangt, op de betrouwbare bronnen teruggaan (*Necrologium II* van Sint-Baafs dat op *Necrologium I* teruggaat — JAN VAN TIELRODE heeft in zijn *Chronicon S. Bavonis* in hoofdzaak beroep gedaan op *Necrologium II*): cfr. GRIERSON, *op.cit.*, bl. 33 vlgde.
- (44) *Libellus de loco sepulturae Florberti abbatis*: uitg. O. HOLDER-EGGER (MGH, SS. XV/2). Over deze bron: GRIERSON, *op.cit.*, bl. 31. De namen dier vier abten zijn: Florbert (als eerste vernoemd), Wilfried, Eilfried en Einhard.
- (45) *Necrologium I*: onuitgegeven (RA. GENT, fonds Sint-Pieters, Supplement n° 98). Over deze bron: GRIERSON, *op.cit.*, bl. 31-2. De vier abten die vóór Einhard's tijd moeten worden geplaatst, zijn: Florbert, Winebald, Einold en Wilrad.
- (46) Grierson situeert al deze abten (behoudens Florbert) in de VIIIe eeuw. De in het *Libellus* vernoemde (Wilfried en Eilfried) in de eerste helft dier eeuw daar hij vooruitzet dat ze hoofd moeten zijn geweest van Ganda vóór met het oudste *Necrologium* (of met het prototype ervan) een aanvang werd genomen (*op.cit.*, respectievelijk bl. 40-1 en 42-3). De door het *Necrologium* vermelde abten (Winebald, Einold en Wilrad) in de tweede helft dier eeuw, nadat men dus was begonnen de obiits der abten van Sint-Baafs op te teekenen (*op. cit.*, respectievelijk bl. 44 en bl. 41-2).

die gebeurtenissen in verband werden gebracht (47), en welk martyrologium, misschien een weinig later als necrologium benuttigd, de obiïts van verscheidene abten van Sint-Baafs kan hebben bevat (48). Deze veronderstelling kan met de waarheid stroken, doch ze blijft niettemin tot een loutere gissing beperkt. In feite verkeeren we in het onzekere over de bronnen die aan de basis liggen van de inlichtingen, verstrekt door het *Libellus* en het oudste *Necrologium* van Sint-Baafs. Hun waarde is ons onbekend... behalve van ééne! Grierson heeft namelijk het feit over het hoofd gezien dat zoowel het *Libellus* als het *Necrologium* hun bekendheid met Florbert ongetwijfeld hebben ontleend aan de *Vita Bavonis!* (49) Het vernoemen van Florbert als abt van Sint-Baafs dient dus in het licht van de waarde dier bron te worden beoordeeld. Dat wil zeggen dat dit gegeven geenszins te betrouwen is daar, zooals hooger gezien, het allesbehalve zeker is dat het aan de zorgen van Florbert toevertrouwd klooster, waarvan sprake in de *Vita Bavonis*, met Sint-Baafs dient vereenzelvigd te worden.

Vrij gering zijn de uit Ganda herkomstige dokumenten die de Noormanneninvallen hebben overleefd. Ons zijn bewaard gebleven het hagiografisch werk dat we hooger hebben besproken, de *Vita Bavonis*, en een tweetal diploma's, waarvan het eene, dat hooger eveneens reeds werd aangehaald, dateert van vóór den Vikingerinval van 851 (diploma van Lodewijk den Vrome, 819), het andere van vóór den grooten strooptocht van 879 (diploma van Karel den Kale, 864) (50). De Bavelingen hadden op hun vlucht voor de Noormannen, een verzameling brieven van Einhard meegenomen, hetwelk, toen ze naar Gent terugkeerden, te Laon werd achtergelaten (51). Met een groote mate van zekerheid mogen we nog aanvaarden, dat een verhaal van door Bavo verwezenlijkte mirakelen eveneens dat woelig tijdperk heeft weten te overleven.

-
- (47) De Wilfried en Eilfried van het *Libellus* worden immers in een latere bron respectievelijk met de *elevatio* van Bavo en met de *translatio* van Veerle in verband gebracht. Die bron is evenwel de onbetrouwbare *Annales S. Bavonis!*
- (48) Dus o.m. deze van de drie abten (Winebald, Einold en Wilrad) door *Necrologium I* vernoemd. — Zie voor de uiteenzetting over dit martyrologium: GRIERSON, *op.cit.*, bl. 30-1.
- (49) Wanneer de Bavelingen in de X^e-XIe eeuw Florbert in verband brachten met hun klooster, dan beriepen ze zich enkel op één getuigenis, deze van de *Vita Bavonis* (cfr. *supra*, bl. 84, n. 7).
- (50) [SERRURE], *Cartulaire de Saint-Bavon*, bl. 3-4, n° 4.
- (51) Cfr. de inleiding in de uitgave van K. HAMPE van de *Einhardi epistolae* (zie de verwijzing, bl. 91, n. 29).

om nadien verloren te gaan (52). Het bestaan in de XIe eeuw van een van vóór de Noormanneninvallen dateerend martyrologium, zooals door Grierson ondersteld, blijft daarentegen vrij problematisch (53). De Denen kunnen derhalve, door het vernielen van een groot deel van het archief van Sint-Baafs, er in groote mate schuld aan hebben dat de Bavelingen in latere tijden zoo'n geringe kennis bezaten nopens de vroegste geschiedenis hunner abdij. Doch eenerzijds hebben in elk geval enkele documenten aan de vernielingswoede der Noormannen weten te ontsnappen, en was in de XIe-XIIe eeuw nog het een en het ander bekend omtrent de geschiedenis van Sint-Baafs in de pre-Noormannenperiode; anderzijds heeft Blandinium heel wat oude documenten bewaard, die, na verwerkt te zijn geworden, ons de geschiedenis van het klooster van den aanvang tot aan Einhard weten te schilderen. Zou dit er niet op wijzen dat én het archief van het IX-eeuwsche Ganda allesbehalve rijk moet zijn geweest, én de traditie omtrent haar oudste geschiedenis toen reeds allesbehalve stevig gevestigd?

V. — DE THEORIE VAN HET « FRIMITIEF GEMEENSCHAPPELIJK DOMEIN ».

Vooraleer dit overzicht van ons bronnenmateriaal en van de erin vervatte gegevens te besluiten, dienen we nog de voor het eerst door den heer VANDEN HAUTE geopperde theorie te onderzoeken, als zouden de domeinen der beide Gentsche gemeenschappen primitief een eenheid hebben gevormd (54). Hiervóór steunt de geleerde zich op het feit dat de villa Vlierzele, na in de VIIe eeuw aan Sint-Pieters te hebben toebehoord, naderhand in het domein van Sint-Baafs opduikt (55). Dit

(52) GRIERSON, *op.cit.*, bl. 30.

(53) Cir. bl. 96-7. Deze geleerde onderstelt eveneens, het bestaan in later eeuwen, van een oud inventaris van de bezittingen van Sint-Baafs, in den aard van het bewaard gebleven *Liber Traditionum* van Sint-Pieters. We denken te hebben aangeboond in onze nog te publiceeren studie, over den brief van Othelbod (zie verschijnen in het *Bulletijn van de Kon. Commissie voor Geschied.*) dat deze hypothese onhoudbaar is.

(54) CH. VANDEN HAUTE, *La formation du domaine de l'abbaye de Saint-Pierre à Gand* (ANNALES DE LA SOCIÉTÉ D'HIST. ET D'ARCHEOLOGIE DE GAND, t. V, 1902-3), bl. 145-7. — Over de opvattingen van den geleerde, zie eveneens verder bl. 109-111.

(55) AAN SINT-PIETERS: FAYEN, *Liber Trad.*, bl. 44 en 45, n° 42 (schenking van Vlierzele door een zekeren Morbertus aan Blandinum, ten tijde van Aman-dus en Florbert). AAN SINT-BAAFS: [SERURE], *op.cit.*, bl. 4, n° 4 (diploma van Karel den Kale, 11 Oct. 864).

voorbeeld kan met verscheidene andere worden aangevuld (56). Ten behoeve van Blandinium hadden zekere personen *de Sclautis* en *de Scaltis* aan Amandus en Florbert hun bezittingen verkocht; die waren dus uiterst waarschijnlijk te *Sclautis* zelf gelegen. In de VIIe eeuw had een vrouw *quicquid in Sclautis habuit* aan het klooster ten geschenke gegeven naast andere gronden en bezittingen, waaronder een kerk te Mendonk. *Sclautis* nu is te vereenzelvigen met de *villa* Slootendries (heden ten dage een gehucht van Oostakker), die in de X^e eeuw in het domein van Sint-Baafs verschijnt en alsdan onder haar talrijke afhankelijkheden onder meer Mendonk blijkt te tellen (57). Verder stelde men vast dat in de X^e-XIe eeuw het grondgebied waar zich de stad Gent zou ontwikkelen, heel netjes was verdeeld tusschen Sint-Pieters en Sint-Baafs, waarbij alles op den rechteroever van Leie en Schelde eerstgenoemde abdij toekwam, terwijl Sint-Baafs hetgeen op den linkeroever dezer beide rivieren lag, haar eigendom kon noemen. Hieruit heeft men afgeleid dat Gent primitief een eenheid heeft gevormd tot er een splitsing heeft plaatsgegrepen waarbij Leie en Schelde als afbakeningslijnen hebben dienst gedaan (58).

- (56) GRIERSON, *op.cit.*, bl. 37-8, heeft, ter staving van de theorie van Vanden Haute, voor het eerst beroep gedaan op de gevallen Gent en Mendonk. Over laatstgenoemd geval heeft hij zich echter eenigszins onjuist uitgelaten: niet het gansche domein, doch enkel een kerk aldaar, wordt in het *Liber Traditionum* als bezit van Blandinium vernoemd (cf. vlgde n.). Het beter passende geval Slootendries (in welks kader trouwens het voorgaande moet worden beoordeeld) is hem ontgaan.
- (57) AAN SINT-PIETERS: FAYEN, *Liber Traditionum*, bl. 45, n°s 43 en 46 (verkoop van gronden door personen *de Scaltis* en *de Sclautis*); bl. 32-4, n° 25 (schenking door Childela o.m. van gronden te *Sclautis* en een kerk te Mendonk. Dit wordt geplaatst onder de regeering van Clovis III, dus tusschen 691-695. De schenking wordt in de *Annales Blandinienses*, uitg. GRIERSON, bl. 5, aangehaald onder het jaar 694). AAN SINT-BAAFS: L. HALPHEN en F. LOT, *Recueil des actes de Lothaire et de Louis V, rois de France, 954-987* (CHARTES ET DIPLOMES RELATIFS A L'HIST. DE FRANCE; Paris, 1908), bl. 65, n° XXVI (diploma van koning Lotharius, 5 Mei 966).
- (58) Leie en Schelde vormden tevens de scheidingslijn van het gebied waarover beide kloosters respectievelijk het patroonaatsrecht bezaten: bezits- en patroonaatsgebied vielen hier samen. Op te merken valt nochtans dat op den linkeroever der Schelde, naast Sint-Baafs, een andere grondbezitter opduikt in den persoon van den Vlaamschen graaf. Het is echter waarschijnlijk dat ten nadeele van Sint-Baafs in dat gebied in beslag genomen landsheerlijke gronden (heiden en moerasen), aan den oorsprong liggen van het onroerend bezit aldaar der Vlaamsche graven. Zie hierover VAN WERVEKE, *Kritische studies*, bl. 91 en bl. 32 vlgde; cfr. eveneens DE CLERCQ, *De kerkelijke instellingen te Gent in verband met de oudste stedelijke geschiedenis* (NEDERLANDSCHE HISTORIEBLADEN, 2^e jg., 1939), bl. 122-3; GRIERSON, *The early abbots of St. Bavo's*, bl. 38.

Het is derhalve niet te verwonderen dat de voorstelling van Vanden Haute door de meeste historici werd bijgetreden en bijgewerkt: primitief gemeenschappelijk domein tot minstens op het einde der VIIe eeuw (59), splitsing in twee onderscheidene domeinen een voldongen feit onder Karel den Groote (60).

Doch wijzen de hier aangehaalde feiten noodzakelijkerwijze op een primitief gemeenschappelijk domein? Vlierzele verschijnt voor het eerst in 864 in het bezit van Sint-Baafs, d.w.z. nadat Einhard in het begin dier eeuw de domeinen én van Sint-Baafs én van Sint-Pieters had hervormd. Sloopendries (met onder haar afhankelijkheden Mendonk) wordt pas in 966 als een bezitting van Sint-Baafs vernoemd, d.w.z. nadat graaf Arnulf I de beide, door de Noormannen ten gronde gerichte Gentsche kloosters had heropgebouwd, wat meer met een herorganisatie van hun domein was gepaard gegaan. Ook over de verdeling in twee welafgebakende bezits- en invloedsefeeren van wat later Gent zou worden, zijn we maar ingelicht nadat Arnulf I zich met den heropbouw van Ganda en Blandinium had ingelaten. Zou in deze domaniale hervormingen niet de reden te zoeken zijn waarom bezittingen van Blandinium naar het domein van de andere Gentsche abdij zijn overgegaan? Zouden beide hervormers geen goederen hebben ontnomen aan het eene klooster om het aan het andere toe te vertrouwen (ter wille bv. van de hechtere structuur van beider domein)? (61) Een loutere hypothese, we bekennen het volgaarne, doch minstens even gewettigd als de theorie van het « oorspronkelijk gemeenschappelijk domein ». Daarmede is de rij der mogelijkheden nog niet uitgeput! Op zichzelf genomen, heeft de volgende veronderstelling evenveel recht op bestaan als de beide andere: dat de hier besproken toestanden voortspruiten uit

(59) Gronden te Sloopendries en de kerk van Mendonk werden immers tusschen 691 en 695 (694?) aan Blandinium, geschonken. Deze chronologische afbakening werd gegeven door GRIERSON, *op.cit.*, bl. 50.

(60) Daarop wijzen de diploma's door Lodewijk den Vrome aan beide kloosters verleend, en waarin de vorst de door zijn vader toegekende immunitetsprivilegiën bevestigde (vooropgezet door VANDEN HAUTE, *op.cit.*, bl. 146).

(61) Voor Einhard dienen we het beeld te nuanceeren: het is zeer onwaarschijnlijk dat hij naar eigen willekeur goederen van de eene abdij aan de andere zou hebben mogen overmaken (dit in tegenstelling met den Vlaamschen graaf die de domeinen der beide abdijen had ingepalmd, en er naar goeddunken over beschikte), doch op Einhards initiatief tusschen beide Gentsche gemeenschappen aangegane ruilovereenkomsten, zijn heel goed denkbaar.

het feit dat één der beide abdijen een later opgerichte gemeenschap is die een deel heeft verworven van het bezit der oudere instelling. Het chronologisch gedeelte van de theorie van Vanden Haute kan alsdan worden overgenomen: de domaniale hergroepeerings ten gunste van de jongere instelling (en derhalve ook haar stichting) moet begrepen zijn tusschen het einde der VIIe eeuw en de regeering van Karel den Groote (62).

Kortom, op zichzelf genomen, kunnen we uit de gevallen Vlierzele-Slootendries (en Mendonk)-Gent niets bepaalds afleiden, daar in te veel hypothesen een plaats voor hun kan worden ingeruimd. De mogelijkheid die de meeste kansen biedt, voert ons zelfs buiten het kader van onze studie!

DE OORSPRONG EN DE WORDING VAN SINT-PIETERS EN SINT-BAAFS.

Het eerste deel van onze verhandeling hebben we beëindigd: de gegevens omtrent de vroegste geschiedenis van Sint-Baafs en Sint-Pieters hebben we uit de ter onzer beschikking staande bronnen gehaald. Daar op zichzelf, noch hagiografische literatuur (*Vita Amandi*, *Vita Bavonis*), noch traditie van Sint-Pieters (*Annales Blandinienses*, *Ratio foundationis*, *Liber Traditionum*), noch traditie van Sint-Baafs (*Libellus de loco sepulturae Floberti abbatis*, oudste *Necrologium*, met inbegrip van de *Vita Bavonis*) toelaten de oorsprongs- en vroegste wordings-geschiedenis der beide Gentsche gemeenschappen te verklaren, moeten we de gegevens der onderscheidene bronnen (met desgevallende mogelijkheden die de lotgevallen van Slootendries-Vlierzele en de latere verdeling van Gent bieden), pogen in elkaar te schuiven tot een zooniet volstrekt zeker dan toch waarschijnlijk aandoend beeld.

Als vaststaand mogen we aanvaarden dat Amandus te Gent minstens één klooster en één kerk heeft opgericht. De hechte overlevering van Blandinium geeft ons goed gegronde en moeilijk te ontzenuwen redenen om aan te nemen dat deze abdij aan den grooten zendeling haar oprichting te danken heeft. Dat dit ook voor Sint-Baafs opgaat is mogelijk, doch blijft niettemin aan twijfel onderhevig. Deze gegevens

(62) Aangezien Slootendries en Vlierzele eertijds aan Blandinium hebben toebehoord, is de jongere instelling dan natuurlijk met Sint-Baafs te vereenzelvigen.

moeten ons als uitgangspunt dienen. Immers, daar ze zoo uiterst schraal van inhoud zijn kunnen ze in verschillende hypothesen betreffende den oorsprong van Sint-Pieters en Sint-Baafs, een plaats vinden. Met behulp van de overige gekende feiten en feitjes, en ons steunende op allerlei overwegingen en beschouwingen, moeten we trachten uit te maken welke van die hypothesen het meest in aanmerking komt.

1° AMANDUS HEEFT TE GENT BEN ABDIJ OPGERICHT.
NA ZIJN DOOD WERD ER EEN ANDERE ABDIJ OPGERICHT.

Deze voorstelling is in overeenstemming te brengen met de gegevens die ons als uitgangspunt dienen, wanneer we tenminste Blandinium als de stichting van Amandus beschouwen, en in Ganda de jongere gemeenschap zien.

De stelling houdt echter bitter weinig waarschijnlijkheden in zich, en heeft dan ook nog geen verdediger gevonden.

We kunnen bv. veronderstellen dat een of andere heër, om een ons onbekende reden, op het einde der VIIe of in den loop der VIIIe eeuw, in de agglomeratie Gent een Benedictijnerabdij heeft gegrond, volkomen zelfstandig van de oudere gemeenschap op den Blandiniumheuvel. Doch hoe dan te verklaren dat Bavo, die dus noodzakelijkerwijze in Blandinium moet te rusten zijn gelegd, in het begin der IXe eeuw zijn begraafplaats had te Ganda? Dat de Blandiniensers vrijwillig van een dergelijk kostbaar relikwie afstand zouden hebben gedaan, is moeilijk aan te nemen!

De stichting van Ganda kan aan het initiatief van Blandinium of van enkele Blandiniensers zijn toe te schrijven ...doch weer treffen we onwaarschijnlijkheid op onwaarschijnlijkheid aan.

Dat monniken, met toestemming van hun hoofd, hebben uitgezwermd, is een normaal verschijnsel. De stichting van filialen, van prioraten kwam derhalve vaak voor, ook in de hooge Middeleeuwen... doch altijd vestigden de monniken zich dan op een soms vrij aanzienlijken afstand van het moederhuis, en heel zeker niet in het zicht ervan!

Een scheiding kan door innerlijke tweedracht zijn ontstaan. Zou men echter de weerspannige monniken hebben veroorloofd een zoo kostbaar relikwie als het lichaam van Bavo, mee te nemen?

De gebeurtenissen van 719 die tot de verspreiding der Blandiniensers hebben geleid, kunnen de aanleiding zijn geweest dat een deel der monniken, met het lichaam van Bavo, naar de nederzetting Ganda is getogen, en er een nieuwe gemeenschap heeft gevormd. Doch het domein van hun klooster was den vazallen van Karel Martel ten prooi gevallen. Waarvandaan zouden ze dan de allernoodzakelijkste bestaansmiddelen hebben gehaald? Zich vestigen te Ganda of rustig blijven op den Blandiniumheuvel, aan hun materiëelen nood bood geen van beide mogelijkheden een uitweg!

Vrouwen leidden in de VIIIe eeuw een kloosterleven te Gent, en hingen van Blandinium af... doch ook de theorie dat Sint-Baafs oorspronkelijk een door toedoen van Blandinium ontstaan vrouwenklooster zou zijn geweest (en dan later tot mannenklooster geëvolueerd), houdt bij nader beschouwen geen stand: waarom zouden de Blandiniensers voor de oprichting van een vrouwenabdij, het dichtstbevolkte deel van het Gentsche grondgebied hebben uitgezocht (63)?

Denken we hiermede de voornaamste mogelijkheden te hebben ontleed, die zich in het kader van deze voorstelling hadden kunnen voordoen, dan kon de opsomming der tegen elk van hen in te brengen bezwaren nog heel wat worden aangevuld. Doch we meenen reeds genoegzaam te hebben aangetoond dat, alhoewel de stelling als zou Amandus te Gent een abdij (= Blandinium) hebben gesticht, waarna, na zijn dood, daar nog een andere abdij werd opgericht (= Ganda), niet in flagrante tegenspraak is met onze bronnen, ze toch als weinig steekhoudend is te beschouwen.

2° AMANDUS STICHTTE TE GENT EEN KLOOSTER (MET BIJHOORENDE KERK). LATER WERD ER IN DIE LOKALITEIT EEN KERK GEBOUWD DIE ZICH TOT ABDIJ ONTWIKKELDE.

Deze stelling heeft in DOM PODEVIJN een aanhanger gevonden (64). Volgens hem heeft de bedrijvigheid van Amandus in het Gentsche enkel de oprichting van het Sint-Pietersklooster en van een

(63) Zie eveneens verder, bl. 117.

(64) DOM PODEVIJN, *De oorspronkelijke Vita Bavonis (ONS GEESTELIJK ERF, t. XV)*, bl. 67-71.

kerk rond dat klooster ten gevolge gehad. De beenderen van Bavo, die in die abdij was begraven geworden, werden door den Hl. Eligius, kort na het overlijden van Amandus, overgebracht naar een nieuwe kerk die door de uitbreiding der stad noodzakelijk was geworden. Die nieuwe kerk hoorde toe aan Sint-Pieters; de bedienaars ervan waren monniken dier gemeenschap. Zoo was nog in de X^e eeuw de toestand te Gent: één abdij, Sint-Pieters, en twee van die abdij afhangelde kerken. De scheiding tusschen het klooster en de kerk waar zich de overblijfselen van Bavo bevonden, greep enkel plaats in die eeuw. De oorzaak ervan moet worden gezocht in de verdeeling van Gent tusschen Gallië en het Keizerrijk.

De uiteenzetting over den toestand en de evolutie in de X^e eeuw is zonder meer te verwaarloozen (65). Doch welke argumenten worden aangehaald om de zienswijze te schragen over het ontstaan der beide Gentsche gemeenschappen? Uitgangspunt is de *Vita Bavonis*. Deze gewaagt enkel van de oprichting door Amandus van één klooster en één kerk in het *castrum Gandavum*. Dat klooster moet Sint-Pieters zijn en de basiliek de kerk naast dit klooster, en wel omdat niemand eraan kan denken te beweren dat ze buiten het *castrum Gandavum* lagen. Dit wordt verder nog aldus geformuleerd: « zoo bedoelde abdij Sint-Pieters niet ware geweest, dan zouden we moeten aanvaarden dat deze niet in de Gentsche vesting lag of dat bij de basiliek van Sint-Pieters geen klooster bestond; twee veronderstellingen welke allebei even absurd zijn! » Dit is de gansche argumentatie die ons moet bewijzen dat het *clericorum coenobium* van de *Vita Bavonis* met Blandinium is te vereenzelvigen. Doch we denken hooger afdoend te hebben aangetoond dat, zoo *castrum Gandavum* niet de versterkte Sint-Baafsabdij zelf is, de uitdrukking dan toch slaat op de agglomeratie rond die abdij; dat de opsteller van de *Vita Bavonis* aan Sint-Baafs heeft gedacht.

Evenwel, kunnen we dienaangaande de argumentatie van Dom Podevijn niet bijtreden, dan hebben we toch op andere gronden bevonden dat dit deel van de door hem verdedigde stelling (= alleen Blan-

(65) Zelfs zoo we aanvaarden, dat Dom Podevijn zich van eeuw heeft vergist en X^e in plaats van IXe eeuw heeft geschreven, en met de verdeeling van Gent tusschen Gallië en het Keizerrijk doelt op het verdrag van Verdun (843), dan nog bewijzen het diploma van Lodewijk den Vrome en het brievenformulier van Einhard, dat Ganda als abdij reeds in het begin der IXe eeuw bestond.

dinium werd door Amandus gegrond) niet tot de onmogelijkheden behoort. Wat dan te denken van het tweede deel van zijn voorstelling? Voor het feit dat na Amandus' dood te Gent een nieuwe kerk werd opgericht waarnaar door Eligius de beenderen van Bavo werden overgebracht (welke kerk dan later zou zijn uitgegroeid tot de Sint-Baafsabdij), wordt beroep gedaan op de *Annales S. Bavonis* die dezen zending een *elevatio* van het lichaam van Bavo toeschrijven (66). Dat de reden van deze plechtigheid moet worden gezocht in de oprichting van een nieuwe kerk, is echter een loutere deductie van Dom Podevijn, die heel weinig voor zich heeft (67). Dat er werkelijk een *elevatio* van de overblijfselen van Bavo door den Hl. Eligius heeft plaatsgegrepen, denken we echter wel te mogen aanvaarden. Het is echter niet de bewering der *Annales S. Bavonis* die ons die overtuiging schenkt (68).

Blijkt ook voor dit punt de argumentatie van Dom Podevijn verre van steekhoudend te zijn, dan betekent dit nog niet dat deze voorstelling zonder meer is te verwerpen: het klooster en de kerk waarover sprake in de *Vita Bavonis* kunnen inderdaad te vereenzelvigen zijn met Blandinium en haar abdijkerk; en Blandinium kan naderhand een soort parochiale kerk, oorsprongskern van de latere Sint-Baafsabdij, hebben opgericht in de nederzetting te Gent, ten behoeve van de inwoners aldaar. Doch wat ten zeerste tegen de aanneembaarheid van deze stelling pleit is het probleem hoe dan uit te leggen dat de overblijfselen van Bavo tenslotte toch in die van na zijn tijd dateerende kerk zijn beland,

(66) *Annales S. Bavonis*, uitg. G. PERTZ (MGH, SS. II), bl. 187, sub anno 680.

(67) Het gaat in de *Annales S. Bavonis* niet om een *translatio*, een overbrenging van relikwieën naar een andere plaats, doch wel om een *elevatio*, een dier verheffingen van relikwieën, die in zich niet het idee bevatten van het naar een andere plaats overbrengen van de betrokken relikwieschat (ze kan bv. plaatsgrijpen ter gelegenheid van het plaatsen der relikwieën in een nieuw schrijn. In haar strijd met Sint-Pieters heeft in latere tijden Sint-Baafs herhaaldelijk haar toevlucht genomen tot *elevationes* om het bestaan en de echtheid van de bij haar begraven heiligen aan te toonen). We laten hier nog in het midden of die nieuwe kerk « door de uitbreiding der stad » noodzakelijk was geworden!

(68) Deze veertiend-eeuwse bron is volkomen onbetrouwbaar voor de vroege geschiedenis van het Sint-Baafsklooster: GRIERSON, *The early abbots of St. Bavo's*, bl. 34-5. Deze geleerde durft er zich dan ook niet over uitspreken of we dit *elevatio*-verhaal van de *Annales* nu mogen aanvaarden of niet (*ibidem*, bl. 41). Dat we het wel mogen doen blijkt echter uit het feit dat de *elevatio* opgeteekend werd in de betrouwbare elfde-eeuwse *Annales Blandinienses* (sub anno 680: uitg. GRIERSON, bl. 5), alsook in de *Annales Elmarenenses* (onder hetzelfde jaar: uitg. GRIERSON, bl. 78).

institute dat de Blandiniensers, in hun abdijkerk, piëteitsvol zijn relikwieën hadden bewaard. Het zou inderdaad een uniek feit zijn dat een abdij, ten behoeve van een door haar opgerichte en haar ondergeschikte kerk, zich zou hebben ontdaan van een zoo'n kostbaren schat! (69)

We denken derhalve gegronde redenen te hebben om ook deze tweede mogelijkheid uit te schakelen.

3° DE HL. AMANDUS HEEFT TE GENT DE TWEE ABDIEN SINT-PIETERS EN SINT-BAAFS OPGERICHT.

Het is de theorie die tot nog toe het meest ingang heeft gevonden. en pas voor een paar jaar voor het eerst door Dom Podevijn werd aangevallen.

We mogen aanvaarden dat B. KRUSCH er een aanhanger van was, alhoewel hij niet diep op het probleem is ingegaan, en hij de stelling niet uitdrukkelijk als zijn persoonlijke opvatting van de zaak heeft doen doorgaan. Doch hij heeft in elk geval, in zijn commentaar bij de uitgave van enkele, op Bavo betrekking hebbende *vitae* (70), de eenige argumenten aangehaald die de zienswijze kunnen schragen dat Amandus de twee Gentsche abdijen heeft gesticht: het *coenobium* waarvan sprake in de *Vita Bavonis* is Ganda (71); anderzijds zijn er teksten (*Ratio foundationis, Liber Traditionum*) die aantonen dat Blandinium reeds ten tijde van Amandus bestond.

Mogelijks wijl ze zoo weinig uitdrukkelijk waren geformuleerd, hebben de bemerkings van den Duitschen geleerde weinig invloed vermogen uit te oefenen op de latere historici die zich met het oorsprongsprobleem der Gentsche gemeenschappen hebben ingelaten. Deze zijn daarentegen volledig teruggedaan op de uiteenzetting van een Gentschen historicus die nog vóór Krusch werkzaam is geweest, die zelfs de eer mag opeischen de eerste te zijn geweest die na het baan-

(69) Althans in zijn geheel. Dat het klooster aan haar kerk enkele fragmenten zou hebben overgemaakt ware niet zoo uitzonderlijk geweest, doch het lichaam van Bavo rustte in de IXe eeuw in Sint-Baafs, en later blijkt nimmer dat Sint-Pieters relikwieën van den heilige bezat.

(70) MGH., SS. RERUM MEROVINGICARUM, t. IV (1902), bl. 527-9.

(71) Voor welke opvatting geen argumenten werden aangehaald. Vermoedelijk ging de geleerde hier af op het gezag van Holder-Egger, wiens *Zu den Heiligengeschichten des Genter St. Bavosklosters* hij in ieder geval aanhaalt.

brekend werk van Holder-Egger het probleem heeft aangepakt. Doch is de bondige uiteenzetting van Krusch lang niet kwaad te noemen, dan kan ons geenszins de uitvoerige argumentatie bevredigen waarmee DE VLAMINCK zijn tweeledige theorie verdedigde « *Sint-Pieters en Sint-Baafs hebben allebei hun stichting aan Amandus te danken; werden ze ongeveer gelijktijdig opgericht, dan is Sint-Baafs toch een ondergeschikte rol ten opzichte van Sint-Pieters toegemeten geweest* » (72).

De Vlaminck wijst er vooreerst op dat volgens Holder-Egger de door Amandus te Gent opgerichte abdij en kerk waarvan sprake in de *Vita Bavonis*, dienen vereenzelvigd te worden met de Sint-Baafsabdij en de daarbij hoorende kerk, doch dat dit volgens den Duitschen geleerde niet de strijdvrage beslechtte welke van de Gentsche kloosters werkelijk door Amandus werd gesticht en welke de oudste was. Bij dit oordeel legde de Gentsche vorscher zich neer, en de getuigenis dier bron werd zonder meer ter zijde geschoven. Een heele reeks andere argumenten haalt hij dan aan om zijn zienswijze te steunen.

« Beide Gentsche gemeenschappen erkenden Amandus als hun stichter », bewering die niet werd uitgewerkt, maar waarbij de schrijver ongetwijfeld het oog had op één der door Holder-Egger geschilderde fasen van het conflict tusschen Sint-Baafs en Sint-Pieters waar de prioriteitsvraag den inzet van den strijd vormde. Hij verliest hier echter uit het oog dat het in de X^e-XIe eeuw voor beide abdijen van vitaal belang was hun stichtingsdatum zoo hoog mogelijk te doen opklimmen en Amandus als hun stichter te erkennen!

« Ondanks hun eeuwenouden twist kon geen van beide partijen onomstootbaar de prioriteit inzake stichting van haar gemeenschap doen erkennen ». En met reden! Voor ieder argument of bewijsstuk plaatste of vervaardigde het concurrerende klooster een ander.

De schrijver doet verder gelden dat beide gemeenschappen oorspronkelijk onder één abt hebben gestaan, en dat ze later, na hun heroprichting (midden X^e eeuw), nog een tijdlang door eenzelfde hoofd werden beheerd (tot 982). Op de waarde van deze bewering zullen we een weinig verder, bij de ontleding van de studies van Grierson, dieper

(72) A. DE VLAMINCK, *Les origines de la ville de Gand* (MEMOIRES IN-8° DE L'ACADEMIE ROYALE DE BELGIQUE, t. XLV, fasc. 2 — Bruxelles, 1891), bl. 54-6.

ingaan. Het kan volstaan met er hier op te wijzen dat ze kan ontzenuwd worden (73).

« Beide kloosters waren gewijd aan den Hl. Petrus ». Dat hieruit de gelijktijdigheid inzake stichting der beide geestelijke instellingen blijkt, lijkt ons al zeer twijfelachtig toe. Evenzeer ontgaat ons de draagwijdte der overige argumenten « dat allebei groote gunsten hebben verworven van de vorsten » (?) « dat beider gebied te Gent ongeveer gelijkwaardig was » (?).

Het ander aspect van De Vlaminck's voorstelling is al evenmin goed gegrondvest. « Zekere teekenen wijzen erop dat Sint-Baafs een afhankelijkheid is geweest van Sint-Pieters », beweert de auteur, waarna hij naar de bl. 624-5) van het artikel van Holder-Egger verwijst. Deze heeft het daar echter enkel over den toestand in de tweede helft der X^e eeuw toen gemeenschappelijke abten beide huizen bestuurden en Sint-Baafs alsdan verschijnt als het minst beduidende « und gewissermassen untergeordnete ». Wanneer De Vlaminck vervolgens die sporen van afhankelijkheid van Ganda detailleert, dan hebben ze eveneens enkel betrekking op het grootere aanzien en den grooteren rijkdom van Sint-Pieters in de X^e-XIe eeuw (74), alsook op den rijkeren archiefschat waarop het Blandiniumklooster kan bogen (75). Om deze bewijsvoering afdoend te weerleggen, hebben we enkel te wijzen naar den toestand in de eerste helft der IXe eeuw toen Sint-Baafs als het meest in aanzien zijnde van de beide Gentsche gemeenschappen verschijnt. Is dit geen reden om Sint-Pieters als een toenmalige afhankelijkheid van Sint-Baafs te beschouwen, dan is het evenmin geoorloofd zich te steunen op den toestand van nog een volle eeuw later, na de diepe kloof door

(73) In elk geval zijn de door De Vlaminck aangevoerde gegevens onvoldoende.

(74) 1°) Blandinium genoot den voorrang in de processies en andere publieke plechtigheden (wat we niet bewezen achten); 2°) ze bezat de kostbaarste relikwieën; 3°) was het mildst bedacht geworden door de Vlaamsche graven; 4°) die het klooster, eveneens tot hün begraafplaats hadden uitverkoren; 5°) daar vertoefde de abt toen beide Gentsche kloosters in de tweede helft der X^e eeuw een gemeenschappelijk hoofd hadden; 6°) de geestelijke jurisdictie over het portus, het belangrijkste deel van het Gentsche grondgebied behoorde haar toe (ten gevolge van de Noormanneninvallen heeft er echter een verschuiving plaatsgegrepen: in de IXe eeuw was het portus hoofdzakelijk rond Sint-Baafs gevestigd!).

(75) « Dat er ons meer oudere dokumenten van Blandinium zijn bewaard gebleven » ware juistere uitgedrukt geweest. We hebben wel gemeend te mogen veronderstellen dat de archiefschat van het oude Ganda niet zoo heel uitgebreid is geweest, doch de mogelijkheid blijft bestaan dat de Noormannen een belangrijk bestanddeel ervan hebben vernield.

de Noormanneninvallen teweeggebracht, om het primitieve Sint-Baafs een ondergeschikte rol ten opzichte van Sint-Pieters toe te kennen.

En toch hebben, zooals hooger gezegd, talrijke historici zich beroepen op De Vlaminck en zonder meer zijn op zulke onzekere gronden opgebouwde tweeledige theorie overgenomen, hoogstens hier en daar een detailpunt op eigen wijze verklarende. Onder de meest gezaghebbende van deze schaar, kunnen we WARICHEZ (76), VAN DER ESSEN (77) en FRIS (78) vernoemen.

Bij de laatste twee is ook de invloed merkbaar van VANDEN HAUTE (79): Alhoewel deze Gentsche geleerde het werk van zijn stadgenoot niet aanhaalt, lijkt het toch waarschijnlijk dat hij de theorieën van De Vlaminck heeft gekend en overgenomen. Het blijft evenwel natuurlijk niet uitgesloten dat hij, onafhankelijk van deze, tot eenzelfde opvatting is gekomen. Wat er ook van zij, zijn bewijsvoering

-
- (76) Nam zonder meer én de theorie én de argumentatie van zijn voorganger over: J. WARICHEZ, *Les origines de l'église de Tournai (RECUEIL DES TRAV. PUBLIES PAR LES MEMBRES DES CONFERENCES D'HIST. ET DE PHILOL. DE L'UNIV. DE LOUVAIN, 10me FASC., Louvain-Paris, 1902)*, bl. 182-3.
- (77) Steunt op De Vlaminck, Vanden Haute, Warichez. Begaat echter de fout (door zijn voorgangers zorgvuldig ontweken) de *Vita Bavonis* in te roepen om zijn bewering de noodige kracht bij te zetten dat Amandus te Gent één kerk en twee kloosters had opgericht, terwijl hij toch verder zelf erkent dat deze bron enkel gewaagt van één kerk en één klooster en, op gezag van Holder-Egger, aanvaardt dat ze betrekking hebben op Sint-Baafs: L. VAN DER ESSEN, *Etude sur les vitae des saints mérovingiens*, bl. 339 (stichting; in verband met de biografie van Amandus), bl. 350-1, (idem; in verband met Bavo), bl. 359-60 (erkennen van het feit dat in de *Vita Bavonis* maar van één klooster sprake is).
- (78) V. FRIS, *Bibliographie de l'histoire de Gand depuis les origines jusqu'à la fin du XVe siècle (SOC. D'HIST. ET D'ARCHEOL. DE GAND, PUBLICATIONS EXTRAORDINAIRES n° 2; Gand, 1907)*, n° 49, bl. 28-9: samenvatting van de voorstelling zooals uiteengezet door De Vlaminck, Warichez en Vanden Haute. — In zijn *Histoire de Gand* (Bruxelles-Paris, 1913), bl. 17-18, wijdt de geleerde enkele regels aan het probleem (zonder bronnen of referenties op te geven doch zich ongetwijfeld steunend op het in zijn *Bibliographie de l'histoire de Gand* bijeengebracht materiaal). O.a. komt hierin voor: « Amandus richtte te Gent één kerk en één klooster op; weldra was de toevloed van monniken zoo groot geworden dat de zendeling moest overgaan tot de oprichting van een tweede klooster » (bl. 17). Interessante, doch niet op gegevens afgestemde voorstelling: waar men aannam dat Amandus twee abdijen had opgericht, terwijl de *Vita Bavonis* enkel van één klooster en één kerk sprak, trachtte Fris dit in overeenstemming te brengen, door de mogelijke beweegredenen op te geven die Amandus er toe zou hebben kunnen aanzetten te Gent naderhand een tweede klooster te stichten.
- (79) CH. VANDEN HAUTE, *La formation du domaine de l'abbaye de Saint-Pierre à Gand*, bl. 145-7.

is niet afgestemd op deze van De Vlaminck. Glijdt hij nogal vluchtig heen over het eene — en belangrijkste — aspect, de gelijktijdigheid inzake oprichting van de beide Gentsche kloosters (80), dan is zijn argumentatie ter verdediging van de afhankelijkheidstheorie van Sint-Baafs, toch beter doordacht en logischer in elkaar schuivend dan bij zijn voorganger het geval was. Evenwel blijkt ook zij niet tegen de kritiek bestand te zijn.

Beide kloosters hadden primitief eenzelfde patroonheilige, wat dus de hypothese heel goed aanvaardbaar maakt dat ze door nauwe banden zijn verbonden geweest. Dan is het eveneens best mogelijk dat de abdij die later Sint-Baafs heet, die het dus noodig heeft gevonden een anderen patroon te nemen, primitief eerder een afhankelijkheid dan een zelfstandige instelling is geweest. De geleerde heeft echter over het hoofd gezien dat onder Einhard (toen Ganda dus heel zeker zelfstandig tegenover Blandinium stond), de Hl. Petrus nog altijd de officieele patroonheilige van het klooster was. Aangezien echter de relikwieën van Bavo van zoo'n uitzonderlijk belang waren voor de abdij, is het volkomen begrijpelijk, en heel zeker geen teeken van afhankelijkheid, dat Ganda toen stilaan laatstgenoemde heilige boven haar primitieven schutpatroon begon te plaatsen (81).

Dan brengt de schrijver zijn thesis naar voren als zouden beide Gentsche kloosters primitief een gemeenschappelijk domein hebben bezeten. Daar hij reeds had aanvaard dat Sint-Baafs een afhankelijkheid is geweest van Sint-Pieters, geeft hij dan volgende zienswijze over de verdere ontwikkeling der kloosters: « Ganda heeft zich geleidelijk zelfstandig gemaakt. Dit begon nog gedurende het leven van Bavo of tenminste kort na zijn dood, aangezien hij een bron van voorspoed moet zijn geweest voor de abdij waar hij zonder twijfel heeft geleefd en waar hij in elk geval te ruste werd gelegd; doch enkel voor de regeering van Karel den Groote hebben we de bewijzen dat toen de domaniale eenheid reeds was verbroken. »

De argumenten waarop Vanden Haute steunt voor zijn opvatting van een « primitief gemeenschappelijk domein » hebben we kunnen aan-

(80) Hij haalt er geen argumenten voor aan, tenzij men als zoodanig wil aanvaarden het aanstippen van het feit dat beide Gentsche kloosters oorspronkelijk aan den Hl. Petrus waren toegewijd. Wel steunt hij op de *Vita Bavonis* om te beweren dat het Gandaklooster reeds vóór Bavo's dood bestond.

(81) cfr. bl. 91.

vullen... om terzelfdertijd de geloofwaardigheid van die theorie te ondermijnen. Ze kan juist zijn, doch andere mogelijkheden komen o.i. nog eerder in aanmerking (82). Kortom, evenmin als de afhankelijkheidstheorie van Sint-Baafs, is het « primitief gemeenschappelijk domein » en de daarmee verbandhoudende voorstelling van de wordingsgeschiedenis van Ganda (beide trouwens zelf wortelend in de afhankelijkheidstheorie van het klooster) als stevig gegrondest te beschouwen.

Aldus in hoofdzaak bevrucht door De Vlaminck en Vanden Haute, bleef de voorstelling die men zich maakte van den oorsprong en de wording van Sint-Pieters en Sint-Baafs, tot GRIERSON zich, in zijn studie's over de oudste abten van Sint-Pieters en van Sint-Baafs (83), opnieuw met het vraagstuk inliet, en het geheel in wetenschappelijker banen leidde.

Evenwel beging de Engelsche geleerde de fout niet diep in te gaan op de stichtingsgeschiedenis van de Gentsche kloosters en op de afhankelijkheidstheorie van Sint-Baafs (84), te veel beïnvloed als hij werd door de visie van De Vlaminck en van Vanden Haute, die hij zonder meer overnam (85).

Dit legt wellicht uit waarom hij niet kritischer de bronnen heeft onderzocht waarop hij steunt om Florbert, den tijdgenoot en volgeling van Amandus, als eersten abt van Sint-Baafs naar voren te schuiven. Anders had hij moeten bemerken dat ze ongetwijfeld hebben teruggegrepen naar de *Vita Bavonis*, en bij een nader onderzoek van die *vita* hadde hij, wellicht vastgesteld dat haar getuigenis dient gewantrouwd te worden (86), dat derhalve de hoeksteen van zijn theorie als zouden van Florbert tot Celestinus (verdreven in 719), de abten van Blandinium tevens die waardigheid hebben bezeten te Ganda, vrij wan-

(82) cfr. bl. 93 vlgde.

(83) *The early abbots of St. Peters of Ghent* en *The early abbots of St. Bavo's of Ghent*.

(84) Waarmede hij zich trouwens enkel inlaat in zijn studie over de abten van Sint-Baafs.

(85) Hij dacht trouwens de theorie van Vanden Haute nopens een « primitief gemeenschappelijk domein » met de gevallen Mendonk en Gent te hebben kunnen aanvullen. Vermoedelijk werd hij eveneens nog beïnvloed door het feit dat gezaghebbende historici zich bij die thesis hadden aangesloten, zoals Warichez en Van der Essen wier werken hij in één adem vernoemt met deze van de Gentsche geleerden. Ook Krusch haakt hij aan.

(86) cfr. bl. 81-2.

kel stond. Immers, behoudens dat Florbert, abt van Blandinium, tevens abt van Ganda zou zijn geweest, stond geen enkel gegeven te zijner beschikking dat toeliet te beweren dat in de VIIe en in het begin der VIIIe eeuw het Sint-Baafsklooster onder het gezag van de abten van Sint-Pieters was geplaatst of zelfs dat het klooster toen bestond!

Kortom, deze opvatting van Grierson, alsook de voorstelling van de geschiedenis van Sint-Baafs in de VIIe-VIIIe eeuw, die hij op grond van die thesis ten beste geeft (87), kunnen met de waarheid strooken, doch onomstootbaar zeker zijn ze niet. Kunnen we hem derhalve niet geheel volgen waar hij als verdediger van de tweeledige klassieke theorie optreedt, dan dienen we toch onmiddellijk te erkennen dat de Engelsche geleerde de zienswijzen van De Vlaminck en Vanden Haute heel wat degelijker heeft uitgewerkt, en dat het onzekere element waarop een gedeelte van zijn stellingen rust, voor het overige de waarde en het belang van zijn werk niet in het minst in het gedrang brengt: zijn uiterst degelijk kritisch onderzoek van de voorhandene bronnen bespaarde ons heel wat tijd (en wellicht heel wat vergissingen); we kunnen hem volledig bijtreden waar hij het heeft over de abten van Sint-Pieters, en zijn uiteenzetting over de abten die vanaf de VIIIe eeuw Sint-Baafs hebben bestuurd, is moeilijk te weerleggen.

Met deze klassieke opvatting, of juister gezegd met één aspect ervan, breekt BLOCKMANS in zijn prachtig werkje over de geschiedenis der stad Gent (88). Hij poogt daar immers aan te toonen dat, ten overstaan van Sint-Pieters, Sint-Baafs de voorrang inzake stichting geniet, wat logischerwijze de theorie van de afhankelijke positie van laatstgenoemd klooster in het gedrang brengt (89).

-
- (87) Sint-Pieters en Sint-Baafs bleven vereenigd tot aan de verdrijving van abt Celestinus. Was Sint-Pieters tot dan toe de overheerschende partner, dan ontging het minder belangrijke Sint-Baafs, juist door zijn armoediger omstandigheden, het lot dat het andere klooster trof. Het wist zich op te werken, om, in het begin der volgende eeuw zich als het rijkste en aanzienlijkste der Gentsche gemeenschappen aan te dienen. Na 719 had het eigen abten, tot onder Einhard beide kloosters weer onder één hoofd kwamen te staan: *The early abbots of St. Bavo's*, vooral bl. 38-9, 50-1.
— De hoofdlijnen van het door Grierson geschetste ontwikkelingsbeeld denken we nochtans te kunnen behouden: cfr. bl. 121.
- (88) FR. BLOCKMANS, *Gent tot omstreeks 1336. De voorbereiding van een groote tijd (DE SEIZOENEN)*, n° 22. — Antwerpen, 1942), bl. 9-10.
- (89) Het is moeilijk uit te maken of de geleerde aan Amandus de oprichting der beide Gentsche kloosters toeschrijft. In elk geval neemt hij aan dat Blandinium vrij kort na Ganda werd opgericht (*op. cit.*, bl. 9 en 11).

Vooreerst wordt hiervoor aangehaald dat de naam van den *pagus* en waarschijnlijk dus ook van dezes kern, de gelijknamige bevolkingsagglomeratie, reeds vóór 819 was overgegaan op Sint-Baafs (= Ganda); Bavo werd er begraven waarna het klooster meer en meer naar hem werd genoemd. Heel duidelijk is dit argument niet geformuleerd. We meenen echter te mogen veronderstellen dat de geleerde van het idee is uitgegaan dat Sint-Baafs haar oorspronkelijken naam Ganda te danken had aan het feit dat ze het eerste klooster was dat in de gouw en in de lokaliteit Gent werd opgericht. Zoo het argument anders te interpreteren is, dan ontgaat ons de draagwijdte ervan, terwijl we echter anderzijds de opvatting die we Blockmans meenen te mogen toeschrijven, niet kunnen bijtreden. De geleerde heeft zelt aange-toond dat Ganda meer in het bijzonder de bevolkingsagglomeratie was die Sint-Baafs als middenpunt had. Welnu, zooals de andere Gentsche abdij de benaming Blandinium heeft ontleend aan den heuvel waarop ze was gevestigd, zoo moet op het klooster in Ganda de naam zijn overgegaan van de lokaliteit waarin het was gelegen, hetzij het nu vóór of na Blandinium was opgericht geworden..

Vervolgens wordt er beroep gedaan op de toestanden te Sint-Omaars. De aldaar door moerassen omringde Sint-Bertijnabdij wordt vergeleken met het aan de drassige oevers van de samenvloeiing van Leie en Schelde oprijzende Sint-Baafsklooster; de op een heuvel gelegen O.L.V. kerk met Blandinium. Voor Sint-Omaars weten we dat de monniken van Sint-Bertijn op den heuvel de O.L.V. kerk hebben opgericht, en wel als middenpunt van een door hen aangelegd kerkhof, wijl de heuvel beter voor begraafplaats geschikt was dan de moeraszone rond Sint-Bertijn. Rond die kerk ontstond weldra een klooster. Dit is dus van lateren datum dan het in de laagte gelegen Sint-Bertijn.

Gaat de vergelijking Gent-Sint-Omaars echter wel op? De op topografische gronden teruggaande overeenkomst tusschen de geestelijke instellingen in die twee plaatsen (eenerzijds de ligging op een heuvel van Sint-Pieters en het O.L.V. klooster; anderzijds, het zich bevinden in een laaggelegen moerassig gebied van Sint-Baafs en Sint-Bertijn) waarop hier beroep wordt gedaan, laat op zich zelf niet toe uitspraak te doen in de prioriteitsvraag: het is uit de functie van Blandinium vergeleken met deze van de O.L.V. kerk van Sint-Omaars dat zou moeten blijken dat het klooster van

lateren datum is dan zijn mededinger in de laagte. Wil derhalve de parallel met Sint-Omaars opgaan, dan moet aanvaard worden dat Blandinium oorspronkelijk een kerk is geweest, en tevens de begraafplaats van de monniken van Sint-Baafs. Dit is echter in strijd met de stevig uitgebouwde traditie van Blandinium, terwijl daarenboven mag aangenomen worden dat Sint-Baafs de overleden monniken naast het eigen klooster zal hebben kunnen begraven. Immers, de parallel inzake ligging tusschen dit Gentsche klooster en Sint-Bertijn gaat niet gansch op. De drassige oevers aan den samenloop van Leie en Schelde kunnen niet te vergelijken zijn geweest met de moerassen die Sint-Bertijn omringden: had men dit klooster op een eiland in een moerassengebied gebouwd, dan was de bodem rond Sint-Baafs stevig genoeg om er de vestiging van een gansche nederzetting toe te laten. Er dient tevens nog op gewezen te worden dat, aangezien Blockmans niet de logische consequenties heeft getrokken uit zijn voorstelling (= Blandinium oorspronkelijk een kerk), hij feitelijk niet gerechtigd was beroep te doen op de toestanden te Sint-Omaars. Hij gewaagt immers van de oprichting van twee kloosters te Gent, en verwijst daarbij naar een geval waarin een abdij en een kerk die zich naderhand tot klooster heeft opgewerkt, zijn betrokken (90).

Blijft nog over de bewering dat het Gandaklooster steeds den Hl. Petrus als patroon had, terwijl Blandinium het gepast vond om zich van het andere, en derhalve noodzakelijkerwijze reeds te voren bestaande klooster te onderscheiden door daar nog den Hl. Paulus aan toe te voegen. Pas in de IXe eeuw krijgen we gelijktijdige bescheiden omtrent de patroonheiligen van beide Gentsche abdijen. Dan wordt inderdaad, in de door Lodewijk den Vrome verleende diploma's, de Hll. Petrus en Paulus, voor Sint-Pieters vernoemd, en enkel de Hl. Petrus voor Sint-Baafs... evenwel, alhoewel dit niet in het keizerlijk diploma tot uiting komt, blijkt Bavo dan reeds eveneens de schutspatroon van het Gandaklooster te zijn, en wel de voornaamste daar de gemeenschap toen reeds vaak als *Sanctus Bavo* werd betiteld (91).

De geleerde heeft derhalve geen enkel bevredigend gegeven kun-

(90) In verband met die mogelijke oplossing van het ons hier aanbelangend probleem, zullen we breedvoeriger op het geval Sint-Omaars dienen terug te komen: cfr., bl. 122 vlgde.

(91) cfr. bl. 91.

nen aanhalen ten gunste van zijn thesis. Ze kan opgaan, de Blandinium-abdij kan een weinig jonger zijn dan het Gandaklooster (92), doch zekerheid dienaangaande kan niet worden geboden... tenminste niet aan dengene die de traditioneele opvatting aankleeft als zou Amandus te Gent twee abdijen hebben gesticht.

Evenwel, toen deze voorstelling nog algemeen ingang vond, was er reeds een bekend historicus, en niemand minder dan pater DE MOREAU, die, met alle gegevens en de door onderscheidene geleerden reeds aangehaalde argumenten voor oogen, aan haar grondheid twijfelde (93).

Onze bevindingen brachten ons tot eenzelfde besluit. Het heele probleem laat zich als volgt samenvatten: er zijn heel wat degelijke gegevens die toelaten te beweren dat Blandinium door Amandus werd gesticht, terwijl er anderzijds maar één enkele bron is die de Sint-Baafsabdij als een stichting van den Aquitaanschen zendeling doet doorgaan. Die ééne bron is de *Vita Bavonis*, die niet alleen vrij laattijdig is ontstaan, doch vooral van partijdigheid ten gunste van Sint-Baafs moet worden verdacht. Alle overige overwegingen of argumenten om Sint-Baafs tot

(92) Waarbij we dienen op te merken dat de theorie waarin Sint-Baafs ons als een afhankelijkheid van Sint-Pieters wordt afgeschilderd, hetgeen dus ipso facto meebrengt dat laatstgenoemde abdij de oudste stichting zou zijn, niet solied gegrondvest is kunnen worden.

(93) E. DE MOREAU, *Saint-Amand* (Louvain, 1927), bl. 219-223: na een degelijk overzicht van de voorhandene bronnen, besluit de geleerde dat de meening die nu de meeste gunst geniet, aan Sint-Pieters den voorrang inzake stichting toekent, dat Florbert er de eerste abt was, dat diens gezag zich misschien heeft uitgestrekt over het andere klooster toen dit werd opgericht. Daarvoor beroept hij zich op De Vlaminck, Warichez, Krusch en Van der Essen. Doch, waar deze geleerden (met uitzondering althans van Krusch), categoriek de oprichting der beide Gentsche kloosters aan Amandus toeschrijven, blijft De Moreau zeer vaag in zijn formulering, zegt hij niet uitdrukkelijk dat dit inderdaad het geval is geweest. Zijn twijfel aangaande de traditioneele voorstelling geeft hij impliciet te kennen door het naar voren brengen en als zeer goed aanvaardbaar voorstellen van de stichtingsgeschiedenis zooals gegeven door Filips van Clairvaux (zie hooger bl. 89). In zijn *Histoire de l'Eglise en Belgique des origines aux débuts du XIIe siècle* (Bruxelles, 1940; 2 dln) heeft de geleerde zich meer bij de traditioneele zienwijze aangesloten (cfr. bv. t. I, bl. 83, 116, 119), waarschijnlijk onder invloed van de artikels van Grierson (die hij er in elk geval heeft benut). Evenwel komt hij weer die meening terug in de tweede, verkorte doch bijgewerkte uitgave van zijn studie over Amandus (E. DE MOREAU, *Saint-Amand, le principal évangéliste de la Belgique*. — COLLECTION NATIONALE, n° 24; Bruxelles, 1942), geeft hij er zelfs openlijk zijn twijfel te kennen (bl. 57): de invloed van Dom Podevijn (over wiens theorie de geleerde zich in uiterst lovende bewoordingen uitlaat: bl. 57-8) doet zich hier gelden.

Amandus' tijd te doen opklimmen zijn weinig steekhoudend gebleken of gaan op de *Vita Bavonis* terug. Het tweede bestanddeel van de klassieke theorie, de afhankelijke positie ten opzichte van Sint-Pieters van het door Amandus gestichte Sint-Baafs, wordt hierdoor ipso facto in het gedrang gebracht, en blijkt daarenboven geen enkel gegeven of bevredigend argument ter harer verdediging te kunnen inroepen.

Hoe nu echter de noodige kracht bijzetten aan onze overtuiging dat de *Vita Bavonis* op dit punt werkelijk onbetrouwbaar is? Vooreerst hebben we de tegenstrijdigheid in haar eigen verhaal (94). Verder moeten we onze toevlucht nemen tot « algemeene overwegingen », die, niet gerugsteund door vaststaande gegevens, een vrij gevaarlijk wapen daarstellen zooals we ten koste van onze voorgangers hebben kunnen aantoonen. Toch denken we dat de argumenten die kunnen worden ingebracht, zooniet tegen de stichting van Sint-Baafs door Amandus, dan toch tegen de oprichting van twee abdijen te Gent door dezen zending, heel wat meer gewicht in de schaal leggen dan deze die tot nu toe ten gunste van die stelling werden aangevoerd.

Vooreerst pleiten sterk tegen die opvatting de redenen die Amandus ertoe hebben aangezet onze gewesten op te zoeken, en de voorwaarden waaronder hij er moest werken. Met het doel de streek te kerstenen kwam hij naar het Gentsche, waarbij hij vanwege de heidensche bevolking zeer veel tegenkanting ondervond. Na hier betrekkelijk korten tijd werkzaam te zijn geweest zou hij genoeg volgelingen hebben gevonden om niet minder dan twee kloosters te bevolken!? En wat had hij voor met de stichting van (een) klooster(s)? Ongetwijfeld opdat dit (deze) als evangelisatiecentrum (-centra) zou(den) dienen voor het heidensche gewest waar hij zoo pas de afgodentempels kwam te vernielen (95). Zou de heilige nu maar liefst in elkaars onmiddellijke nabijheid, twee van dergelijke evangelisatiecentra hebben gesticht? Dit zou een groote verspilling van krachten hebben beteekend.

Doch bestaat er geen mogelijkheid deze opwerping te ondervangen? In het woud van Silviacum richtte de Hl. Vulmarus een kerk op gewijd aan O.L.V. en den Hl. Petrus. Geloovigen van beider kunne

(94) Zie verder bl. 119.

(95) De voornaamste, zooniet de eenige medewerkers van Amandus bij zijn zendingsarbeid, waren monniken: DE MOREAU, *Saint Amand* (Louvain, 1927), bl. 132-3.

kwamen er zich vestigen. De heilige grondde er dan een klooster voor mannen (S. Vulmarus in Nemore: Samer), en een voor vrouwen (Vileria in Silviaco: Wière-au-bois) (96). Welnu, in de VIIIe eeuw waren er vrouwen die te Gent een kloosterleven leidden, en is er zelfs sprake van een abdis... Doch ook deze mogelijke uitleg van de gelijktijdige oprichting van twee kloosters te Gent moet worden prijsgegeven. Immers, dit vrouwenklooster dat dan later tot mannenklooster moet zijn geëvolueerd, zou enkel Sint-Baafs kunnen zijn geweest, daar uit de hechte en continue overlevering van Sint-Pieters niets dergelijks blijkt. Doch dan stuiten we op hetzelfde bezwaar waarmee we reeds hoger hadden af te rekenen (97): waarom zou Amandus, voor de vestiging van het vrouwenklooster, juist Ganda hebben uitgekozen, het dichtstbevolkte deel van het Gentsche grondgebied (98), om daarentegen de mannenabdij den naar allen schijn vrij dun bevolkten Blandiniumheuvel toe te wijzen? Ook is het weinig aannemelijk dat de zending het zou hebben aangedurfd een vrouwenklooster te stichten in een nog bijna volkomen heidensche streek (99). Trouwens, het geval Samer-Wière-au-bois blijft voor onze gewesten een uitzondering: meestal leefden in de Merovingische periode vrouwen en mannen binnen de muren van éénzelfde klooster (100). En zoo zal het er waarschijnlijk eveneens te Gent zijn toegestaan.

Verder biedt geen andere kloosterstichting in onze gewesten tijdens het Merovingisch tijdperk, overeenkomst met het geval Gent zooals hier gedacht. Wel zou men kunnen wijzen op het door Remaclus gestichtte dubbelklooster Stavelot-Malmedy, doch de parallel gaat lang niet op. Stavelot en Malmedy, alhoewel ongeveer gelijktijdig opgericht, en van bij den oorsprong onder eenzelfden abt geplaatst, lagen op vrij grooten afstand van elkaar in een uiterst moeilijk toegankelijke en

(96) H. VAN WERVEKE, *Het bisdom Terwaan van den oorsprong tot het begin der veertiende eeuw* (RECUEIL DE TRAV. PUBLIES PAR LA FACULTE DE PHILOS. ET LETT. DE L'UNIV. DE GAND, 52me FASC., Gand-Paris, 1924), bl. 24-5; VAN DER ESSEN, *Etude critique*, bl. 412-3.

(97) cf. bl. 103.

(98) Dat dit uiterst waarschijnlijk reeds ten tijde van Amandus het dichtstbevolkte deel was van wat later Gent zou worden: zie bl. 86, n. 15.

(99) In de Merovingische periode blijken vrouwenkloosters vooral, zooniet uitsluitend, opgericht te zijn geworden in de gebieden waar de kerstening reeds het beginstadium achter den rug had.

(100) Over die dubbelkloosters: DE MOREAU, *Histoire de l'Eglise en Belgique*, I, bl. 161-6.

boschrijke streek, en niet bijna in elkaars zicht zoals te Gent (101). Wat betreft de vrij talrijke kloosterstichtingen waarop Amandus kan bogen, daar zou het geval Sint-Pieters-Sint-Baafs volledig geïsoleerd staan (102).

Tenslotte dient er nogmaals den nadruk te worden op gelegd dat de Bavelingen, in tegenstelling met de Blandiniensers, betreffende den oorsprong en de vroegste geschiedenis van hun klooster op een allesbehalve stevige traditie konden bogen, dat hun archief allesbehalve rijk schijnt te zijn geweest aan oude dokumenten... hetgeen maar gedeeltelijk wordt opgeheven door de overweging dat de vernielingswoede der Noormannen hier voor een groot deel schuld kan aan hebben.

Enkele algemeene overwegingen hebben dus onzen argwaan nopens de betrouwbaarheid van de *Vita Bavonis* versterkt, en de geloofwaardigheid van de klassieke opvatting nog meer ondermijnd. Doch willen we deze volledig uit den weg ruimen dan moeten we kunnen aantoonen dat een andere opvatting meer kansen biedt met de waarheid overeen te stemmen. Die andere stelling denken we te hebben gevonden in de eenige mogelijkheid die nog overblijft nadat we de onhoudbaarheid hebben aangetoond van de theorieën « *Amandus stichtte één abdij te Gent; naderhand werd aldaar een andere abdij opgericht* » en « *Een abdij te Gent had aan den Aquitaan haar ontstaan te danken; naderhand werd er een kerk opgericht, die zich tot abdij ontwikkelde* » en nadat we het onzekere karakter van de klassieke opvatting hebben belicht. En die is :

4° AMANDUS HEEFT TE GENT EEN ABDIJ (MET BIJHOORENDE BIDPLAATS) GESTICHT EN EEN KERK OFGERICHT. DIE KERK HEEFT ZICH NADERHAND TOT ABDIJ OPGEWERKT.

Onze bronnen in aanmerking genomen, moet die abdij natuurlijk Blandinium zijn, en kan de tot klooster geëvolueerde kerk enkel met Ganda zijn te vereenzelvigen.

(101) DOM U. BERLIÈRE, *Monasticon belge, II, province de Liège* (Maredsous, 1928), bl. 58-105 (vooral bl. 68-79); F. BAIX, *Etude sur l'abbaye et principauté de Stavelot-Malmédy. T I* (Paris-Charleroi, 1924), bl. 13 vlgde.

(102) cfr. DE MOREAU, *St. Amand* (Louvain, 1927), hoofdstuk VIII.

Welke min of meer positieve argumenten pleiten voor deze opvatting? Niets minder dan het relaas van de *Vita Bavonis* zelf, of juist gezegd het eenigszins gewrongen beeld dat die *vita* van den gang van zaken geeft:

Oprichting door Amandus van een *basilica*-stichting van een *coenobium*, dat blijkt een *templum* te bevatten. *Basilica* en *coenobium* met *templum*, worden enkel in zooverre met elkaar in verband gebracht dat beiden in het *castrum Gandavum* worden geplaatst. Daardoor alleen worden ze op Sint-Baafs betrokken, wat met zich brengt dat *basilica* en *templum* op dezelfde kerk moeten slaan (103)... vaststelling die echter moeilijk in éénklank is te brengen met den zin van den tekst, met het feit dat *basilica* en *coenobium* er als twee onderscheidene eenheden worden voorgesteld (104). Men heeft echter enkel *castrum Gandavum* te vervangen door *Gandavum* (= in den ruimsten territorialen zin die de benaming kan hebben) om met één slag de heele moeilijkheid van de baan te schuiven! En dan vindt men dat Amandus te Gent eenerzijds een kerk zou hebben opgericht, en anderzijds een abdij met bijhorende kerk zou hebben gegrond. Te oordeelen naar ons ander bronnenmateriaal zouden die dan respectievelijk te vereenzelvigen zijn met de latere Sint-Baafsabdij en met Blandinium. Zoals reeds herhaaldelijk beklemtoond, het tijdstip der redactie, het benuttigd bronnenmateriaal, en vooral de herkomst der *Vita Bavonis*, kunnen een dergelijke verwisseling van tenmen wettigen (105).

Voor het overige moeten we weer onze toevlucht nemen tot beschouwingen, die, alhoewel niet zoo eng op de teksten afgestemd en derhalve vrij hypothetisch blijvend, toch eenig gewicht in de schaal leggen.

Bleef het een mysterie wat Amandus er toe zou hebben kunnen

(103) Anders moeten we aanvaarden dat het *castrum Gandavum* (= Sint-Baafsabdij) twee kerken bevatte, wat voor dien tijd abnormaal is. Doch zoo *castrum Gandavum* enkel moest betrekking hebben op de nederzetting Ganda, dan nog zou de aanwezigheid aldaar in de VIIIe eeuw van een soort parochiale (= de *basilica*) en een abbatiale (= het *templum*) kerk al zeer ongewoon aandoen: nog tot het einde der XIe eeuw deed de abbatiale kerk van Sint-Baafs tevens dienst als parochiale kerk. In 1067 bouwden de Bavelingen zelfs een nieuwe parochie-abdijkerk. Deze evolueerde, tusschen 1079 en 1105 (?; in elk geval vóór 1145), tot een zuivere parochiekerk, waarnaast de Bavelingen een uitsluitend voor de monniken bestemde kerk optrokken: DE CLERQ, *De kerkelijke instellingen te Gent*, bl. 126.

(104) Zie de pasus aangehaald bl. 84, n. 6.

(105) Zie vooral bl. 87, n. 18.

aanzetten te Gent twee abdijen te stichten, dan kunnen we wel begrijpen waarom hij er één abdij en een tamelijk ver van dit klooster afgelegen kerk zou hebben opgericht. Wordt het zelfs duidelijk waarom deze nu respectievelijk Sint-Pieters en de oorsprongskern van het latere Sint-Baafs zouden moeten zijn. Amandus richtte in de nederzetting Ganda een kerk op gewijd aan den prins der apostelen, en wel ten behoeve van de gekerstende en nog te kerstenen inwoners van de agglomeratie, of m.a.w. een soort parochiale kerk. Tevoren of kort daarop, grondde de zendeling op den vrij eenzamen Blandiniumheuvel een klooster, eveneens gewijd aan den Hl. Petrus, en uiterst waarschijnlijk bedoeld als evangelisatiecentrum voor de omgeving. Dat de heilige voor zijn klooster een eenzame plek heeft opgezocht, ligt geheel in de lijn van de in die tijden gevolgde politiek inzake kloosterstichtingen, en valt eveneens voor de andere stichtingen van Amandus aan te stippen.

Verder kan de ontwikkelingsgang die tot de optopping van de Sint-Pietersbasiliek tot Sint-Baafsklooster zou hebben geleid, zoo worden gereconstrueerd dat ze binnen het kader valt der ons met min of meer groote zekerheid bekende gegevens. Die gegevens zijn: bij zijn dood werd Bavo in of naast de kerk in de nederzetting te ruste gelegd (106); in de VIIIe eeuw vinden we abten van Sint-Baafs vermeld; dat het abbatiaat van enkele onder hen reeds in de eerste helft dier eeuw zou dienen te worden geplaatst is niet uitgesloten, alhoewel niet als een onomstootbare zekerheid te geven (107); de VIIIe eeuw is juist de

(106) Hij rustte immers in de Sint-Baafsabdij in het begin der IXe eeuw (zie bl. 91). Belangwekkend is daarenboven de getuigenis van de *Vita Bavonis* nopens de begraafplaats van den heilige: « hij werd in het *castrum Gandavum* begraven, welks klooster nu openlijk Ganda wordt geheeten ». Er wordt niet aangestipt dat het hier om het *coenobium* gaat waarvan hooger in den tekst sprake! Het staaft het gegeven uit de IXe eeuw dat Bavo wel degelijk in de Gandanederzetting werd begraven ... en kan er misschien op wijzen dat de opsteller van de *Vita Bavonis* (of de bron waarop hij terugging) wel wist dat ten tijde van Amandus Sint-Baafs nog geen abdij was. — Een moeilijkheid doet zich echter voor: waarom hebben de Blandiniensers toegelaten dat Bavo in de kerk werd begraven? Omdat ze nog geen besef hadden van het materiele voordeel dat de relikwieën van den heilige hun konden bezorgen? Om de kerk een grooter aanzien te verzekeren in de oogen der (nog maar pas bekeerde!) bewoners der agglomeratie? De gebeurtenissen te Sint-Omaars bewijzen in elk geval dat het begraven van een belangrijk heilige, niet in de abdij van de plaats maar in een nogal ver van het klooster gelegen kerk, geen abnormaal feit is: cf. bl. 123.

(107) cf. bl. 96 en n. 46.

periode waarin Blandinium tijdelijk had opgehouden te bestaan. Van deze feiten uitgaande krijgen we dan volgend beeld :

Monniken van Blandinium werden vermoedelijk met de bediening van de kerk in de agglomeratie belast. De vereering bewezen aan de overblijfselen van Bavo (en het materieele voordeel dat dit meebracht) heeft er mogelijks belangrijk toe bijgedragen de in de kerk levende monniken een eenigszins zelfstandige positie ten overstaan van het moederhuis te bezorgen, heeft hun mogelijks een eenigszins zelfstandig domein of althans een embryo van een domein bezorgd (108). Wellicht zou het daarbij zijn gebleven, of zou de kerk zich hoogstens tot prioraat hebben kunnen opwerken, had in het begin der VIIIe eeuw het noodlot Blandinium niet getroffen. De verdrijving van Celestinus en de verdeling van het kloosterdomein onder de vazallen van Karel Martel, dwongen de zonder herder, en vooral zonder bestaansmiddelen vallende monniken elders een goed heenkomen te zoeken. Waarschijnlijk hebben toen enkelen onder hen hun in de Gentsche agglomeratie levende medebroeders opgezocht. Doch ook zonder een toevloed van Blandiniensers aan te nemen, is het te aanvaarden dat de in Ganda levende monniken de gelegenheid hebben te baat genomen om een eigen, zelfstandige gemeenschap te vestigen... in de veronderstelling althans dat ze talrijk genoeg waren. Dat de nieuwe gemeenschap zich materieel op de been kon houden, kan toe te schrijven zijn aan het feit dat ze haar domein-elementen had weten te behouden. Doch ook zoo deze door Karel Martel in de wacht moesten zijn gesleept (109), dan had ze toch een bron van inkomsten in de kerk waaruit ze was ontstaan ! Tevens had ze nog het aangename vooruitzicht voortaan de eenige kerkelijke instelling in het Gentsche te zijn te wier bate de bewoners van het omliggende, en desgevallen de koning en andere groote heeren, hun godsvrucht konden betoonen (110).

Doch zijn er geen elementen in het hier geschetste beeld die zeer onaannemelijk schijnen ? Zou Amandus te Gent wel een kerk hebben

(108) Dit kan één der mogelijke interpretaties zijn van de gevallen Vlierzele-Slootendries-Gent (cfr. bl. 100-101).

(109) Of zoo zij ze niet had bezeten (hetgeen we hebben vooruitgezet aangaande een « eenigszins zelfstandig domein » blijft immers tot een loutere veronderstelling beperkt).

(110) Weer zijn we aangeland bij de « afhankelijke positie van Sint-Baafs » ! Evenwel, met dit fundamenteele onderscheid dat ze als kerk en niet als abdij afhankelijk zou zijn geweest van Blandinium !

gesticht die niet onmiddellijk naast het klooster was gelegen, die dus niet als een abbatiale doch eerder als een parochiale kerk is te beschouwen? Is het niet abnormaal dat Bavo in de parochiale kerk werd begraven, in stede van in het klooster te worden bijgezet? Is het wel te aanvaarden dat in de Merovingische en Karolingische periode een kerk zich tot abdij heeft kunnen opwerken? Staat de hier voor Gent aangenomen toestand (oorspronkelijk één abdij met bijhorende kerk en een andere, verderafgelegen kerk die zich tot klooster heeft ontwikkeld) totaal geïsoleerd?

Parochiale kerken (of bidplaatsen die als zoodanig kunnen worden beschouwd) werden in dien tijd opgericht naast kloosters met hun bidplaatsen. Ten tijde van Amandus stichtte graaf Rambertus in zijn domein Renty, een klooster naast kerken ter eere van de Hll. Petrus, Martinus en Vedastus (111); te Lobbes wijdde de Hl. Ursmarus de abbatiale kerk en bouwde op den naburigen heuvel de parochiale kerk van de plaats (112); op het geval Sint-Omaars zullen we verder uitvoeriger terugkomen.

Kerken zijn vaak de kernen geweest waaruit zich abdijen hebben ontwikkeld. Over het geval Samer-Wière-au-bois hebben we het reeds gehad. In zijn domein te Sarchinium richtte de Hl. Trudo een kerk op. Volgelingen kwamen er zich vestigen, en reeds vóór het overlijden van den heilige was de kerk tot een abdij (= Sint-Truiden) uitgegroeid (113). Deze beide gevallen zijn analoog: een kerk die nog bij het leven van den oprichter, en op diens initiatief, tot (een) klooster(s) evolueerde. Loopen die gevallen niet volkomen parallel met den toestand te Gent, dan leveren ze toch het bewijs dat in de hooge Middeleeuwen een tot klooster geëvolueerde kerk geen ongewoon verschijnsel is geweest.

Heel wat belangwekkender, van het hier door ons ingenomen standpunt gezien, is echter de geschiedenis van de kerkelijke instellingen te Sint-Omaars. Daar geven bronnen uit den tijd zelf (waaronder verscheidene oorkonden) een vrij duidelijk en betrouwbaar beeld van wat er heeft plaatsgegrepen. Mummolinus, Bertramnus en Bertinus kwamen in het midden der VIIe eeuw hun landgenoot Omaar, bisschop van

(111) VAN WERVEKE, *Het bisdom Terwaan*, bl. 25.

(112) VAN DER ESSEN, *Etude critique*, bl. 72.

(113) *Ibidem*, bl. 92-3.

Terwaan, vervoegen. Een poging tot de oprichting van een klooster in het moerassengebied ten Noorden van Sint-Omaars mislukte. De zendingen lieten zich echter niet afschrikken. Toen de grootgrondbezitter Adrowald hun (of Omaar?) de *villa Sitdiu* (= nu Sint-Omaars) ten geschenke gaf, haastten ze zich een abdij te stichten op een eiland in de moerassige laagvlakte aldaar (ca. 650). Naderhand bouwde Omaar op den heuvel in de nabijheid van het moeras, een kerk waarvan tevens een voor de begrafenis der kloosterlingen bestemd kerkhof afhing. Daar vond de heilige, op zijn eigen uitdrukkelijken wensch, zijn laatste rustplaats (114). Meer dan anderhalve eeuw later; een zekere Fridugisus was abt geworden van Sint-Bertijn (ca. 820). Volgens de overlevering van de abdij besteedde hij meer aandacht aan wereldsche genoegens, waarbij hij, om aan de noodige geldmiddelen te geraken, ertoe overging de bestaande geestelijke instellingen te Sint-Omaars te hervormen. De kerk op den heuvel wordt alsdan in onze bronnen als *monasterium* bestempeld. Die benaming wordt haar niet ten onrechte toegekend, want we vernemen dat niet minder dan 40 monniken er vertoefden. Dat aantal bracht Fridugisus op 30, en de kerk-abdij schiep hij om in een gemeenschap van reguliere kanunniken. Wat de Sint-Bertijn-abdij zelf aangaat: van de 83 monniken werden er 23 verjaagd, doch het klooster bleef als Benedictijnerabdij gehandhaafd. Het domein-complex dat tot dan toe een eenheid vormde en van Sint-Bertijn afhing, werd nu verdeeld op de basis van het aantal leden dat beide gemeenschappen telden: 2/3 kwam aan de monniken, 1/3 viel den kanunniken te beurt, behoudens natuurlijk het deel dat Fridugisus zich voorbehield (115).

De parallel met den toestand te Gent, zooals deze tenminste door ons wordt ondersteld, is werkelijk treffend! In beide plaatsen respectievelijk een abdij en een op vrij grooten afstand daarvan gelegen kerk, alletwee ongeveer gelijktijdig opgericht (116). In de kerk (of op het

(114) VAN WERVEKE, *op.cit.*, bl. 18-23. Cfr. eveneens A. GIRY, *Histoire de la ville de Saint-Omer et de ses institutions jusqu'au XIVe siècle* (BIBLIOTHEQUE DE L'ECOLE DES HAUTES ETUDES, SCIENCES PHILOL. ET HIST., 31me FASC.; Paris, 1877), bl. 5.

(115) GIRY, *op.cit.*, bl. 7-8.

(116) Het met de oprichting der kerken nagestreefde doel schijnt echter verschillend te zijn: te Sint-Omaars was ze bedoeld als middenpunt van het kerkhof; voor Gent hebben we aangenomen dat ze tot bidplaats voor de bewoners der agglomeratie, was bestemd.

ernaast liggend kerkhof?) te Sint-Omaars werd Omaar begraven; niet in de abdij aldaar... zooals eveneens te Gent met Bavo geschiedde (117). Geleidelijk was de kerk te Sint-Omaars tot een klooster uitgebouwd geworden waar niet minder dan 40 monniken verblijf hielden (hetzij iets minder dan de helft van het aantal waarop de Sint-Bertijnabdij zelf kon bogen!)... zoover hebben we voor Gent ons reconstructiebeeld niet durven uitwerken (118), doch de thesis van een reeds in 719, in de nederzetting Ganda rond de kerk aldaar gevestigde, vrij zelfbewuste gemeenschap van monniken, wordt hierdoor aanmerkelijk versterkt. Tusschen haakjes gezegd en ons volledig op het terrein der veronderstelling wagens: zou de groote opbloei van de kerk te Sint-Omaars niet te wijten zijn aan de populariteit van de relikwieën van Omaar (en de daarmee gepaard gaande vrijgevigheid der geloovigen)... zooals we ook voor Gent hebben aangenomen? De kerk-kloostergemeenschap te Sint-Omaars was afhankelijk gebleven van het moederhuis tot gewelddadig in beider leven werd ingegrepen, en de O.L.V. kerk werd losgemaakt van Sint-Bertijn om voortaan als zelfstandig klooster een eigen leven te leiden... in algemeene trekken de ontwikkeling die we voor Gent hebben vooruitgezet, alhoewel de omstandigheden er tot een eenigszins ander gebeuren hebben gevoerd: het gewelddadig ingrijpen kwam te Gent van een buitenstaander en leidde tot den ondergang van het moederhuis; dit brengt met zich dat het zich opwerken van de kerk tot zelfstandig klooster hier dient toegeschreven te worden aan het initiatief der monniken zelf. Enkel de meening dat de Sint-Pietersbasiliek te Gent een eenigszins zelfstandig domein zou hebben bezeten, heeft geen uitdrukkelijke bevestiging gevonden in het geval Sint-Omaars. Evenwel, afdoende gegevens voor de tegengestelde meening, worden daar evenmin aangetroffen.

De oorsprong en de ontwikkelingslijnen der kerkelijke instellingen

(117) Zijn de beweegredenen die ertoe hebben geleid dat Bavo in de kerk te Ganda werd te ruste gelegd niet met zekerheid op te geven (cfr. bl. 120, n. 106), dan weten we dat Omaar zelf de kerk op den heuvel als begraafplaats had uitverkoren (anders hadden de monniken hem wellicht in de abdij zelf bijgezet, zooals met het lichaam van Bertinus is geschied).

(118) Niet het minst omdat de kerk te Sint-Omaars nog een volle eeuw meer tijd heeft gehad dan de Gentsche om zich tot klooster te ontwikkelen (Sint-Omaars: ca. 650-ca. 820, Gent: ca. 650-719).

te Sint-Omaars bieden derhalve een interessante illustratie voor de aan-
nemelijkheid van onze opvatting betreffende het ontstaan en de ont-
wikkeling der kerkelijke instellingen te Gent.

BESLUIT.

Weinig betrouwbaar waren de bronnen waarop we ons hadden
te steunen; karig de erin vervatte gegevens die ons moesten toelaten te
oordeelen wat er in de VIIe-VIIIe eeuw te Gent was voorgevallen. Ze
boden zelfs speelruimte voor niet minder dan vier mogelijkheden. Twee
ervan konden echter, wegens hun al te groote onwaarschijnlijkheid, dra
van de lijst worden geschrapt. Eén der overblijvende stellingen was
degene die tot nu toe de meeste stemmen op zich had vereenigd :
« Amandus heeft de Sint-Pieters- en Sint-Baafsabdijen gesticht ». Bleek de
daarmee gewoonlijk in verband gebrachte stelling, als zou de
Sint-Baafsabdij afhankelijk zijn geweest van het andere klooster, op
een weinig overtuigende bewijsvoering te steunen, dan brengen onze
bronnen Amandus' optreden te Gent inderdaad in betrekking met de
stichting van de Sint-Pieters- en Sint-Baafskloosters. Er kunnen evenwel,
weliswaar niet op vaste gegevens gegronde maar niettemin toch sterk
doorwegende argumenten, tegen deze stelling worden ingebracht. En
vooral het eenige gegeven dat aan Amandus de oprichting van het
Gandaklooster toeschrijft blijkt allesbehalve betrouwbaar te zijn !
Daarom denken we dat de nog overblijvende mogelijkheid de meeste
kansen biedt met de waarheid te strooken. Immers, onze gege-
vens kunnen ermede in overeenstemming worden gebracht, geen beden-
kingen kunnen ertegen worden aangevoerd en onrechtstreeksche aan-
wijzingen pleiten ten zeerste voor haar : *omstreeks het midden der
VIIe eeuw heeft de zendeling Amandus een klooster gebouwd op den
Blandiniumheuvel en een kerk opgericht in de nederzetting Ganda; toen
in het begin der volgende eeuw de Blandinium- of Sint-Pietersabdij
tijdelijk ten onder werd gebracht, wist de kerk zich op te werken tot
een zelfstandig klooster, de Ganda- of Sint-Baafsabdij (119).*

(119) Onzen eerbiedigen en hartelijksten dank betuigen we hierbij aan onzen hoog-
geachten leermeester, professor F.L. GANSHOF, wiens raadgevingen en bemer-
kingen ons in staat hebben gesteld talrijke tekortkomingen en vergissingen van
onzentwege te herstellen. — Ook den heer professor H. VAN WERVEKE zijn
we verscheidene bemerkingsen verschuldigd, waarvoor hier onzen besten dank.